ספרי מוסר · אחרונים

ברית אברהם

רבי אברהם הלוי הורוויץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ברית אברהם

רבי אברהם הלוי הורוויץ

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ברית-אברהם/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 8
פרק ב 9
ספר 13
פרק ד 14
פרק ה 16
פרק ו 17
פרק ז 19
פרק ח 20
פרק ט 23
פרק י 24
ספר 25
פרק יב 26
פרק יג 29
צואת רבי שעפטל ז"ל 44

הקדמה

לרבי אברהם בן שבתי הלוי הורוויץ:

הקדמה:

אנכי עפר ואפר, צלפחד בן חפר, הוה נפסד והיפר:

(אנכי פסוק זה אאע"ה אמר צלפחד מלה זו נחלקה לשני' צ"ל פח"ד צ"ל רומז על האד' שהוא כצל עובר פח"ד שהוא מפחד תמיד פן ימות בין המצרים הייתי, עולם הפוך ראיתי יגעתי, בריש עקביא ומצאתי:

רע יאמר, על שוכני בתי חומר, וכן הוא אומר:

הלא המה בעב"ר היום כאן ומחר בקבר, הגוף כלה ומחוסר אבר:

מי מנה עפר יעקב, משנתו נקי וקב, כי הוא יגיד עקב:

בהבל בא בחשך, ילך עשיר ורש אביון ומלך, בני הסתכל בסדר כי תלך:

ראה תראה וגם תבין, רגלוהי דאינש אינון ערבין, ושלא מדעתו אותו תבין:

באשר הוא סוף כל האדם, פתע פתאום יבא אידם המקום אנה לידם: ישאוהו במוט בשנים, להורידו אל ארץ מצרים, אמינא כי שכיב וניים: שמוהו ביגון שאולה, עפר למטה ועפר למעלה, עד כי יבא שילה:

בור ריק אין בו, ציה וצלמות בקרבו, תוהו ובוהו סביבו:

תם ונשלם שלומתו וטובתו, וישאר אך נח בתיבתו, רמה ותולעה בעדו ובעד ביתו:

בן חפר מלשון חופר גומא כי סוף אדם למות ולקבור כמש"ה וישוב אל העפר כשהיה עולם וכו' לשון הש"ס פ' השותפין עקביא שהוא אותיות יעקב שאמר ולאן אתה הולך אל מקום עפר וכו' מי מנה מי יוכל לספר צער חיבוט הקבר שהזכיר עקב לשון סוף כלו' סוף האדם. בהבל בא נגד מ"ש עקביא מאין באת, ילך נגד מ"ש ולאן אתה הולך, עשיר כו' נגד מ"ש ולפני מי אתה עתיד ליתן דין כו' כי לא ניכר שוע לפני דל ביום הדין תלך ר"ל כשילך האדם לבית עולמו רגלוהו דאינש פירש"י פ' החליל שמשלימין ערבותם להוליכו למקום שמתבקשות שם המקום אנה ליבם ר"ל כשיבא ליום המית' מזמן להם הקב"ה אותו המקום עצמו ששם נגזר עליהם שימותו כמ"ש בגמ' לאתרא דמתבעי לתמן מובילין יתיה כמו שסיפר שם מהנהו תרי כושאי דהוי קימי קמי' שלמה עפר למטה כו' לשון הגמרא פ' כסוי הדם נח בתיבתו לשון נח נפשי' יצטער בש"ס פ' הבא אל יבמתו וז"ל אל תצטער):

יזעקו זעקה גדולה ומרה, עליך נאמר קרא. לא יועיל הון ביום עברה: היום הזה נהייתה שממה אין מותר לאדם מן הבהמה, מרבה בשר מרבה רימה: לכן אמרנו ועינינו. אין כחינו אלא בפינו, זה היום שקוינו:

וטרם כלו לדבר עמו, יאכלו חלב זבחימו, ושותים ומוצצים את דמו:

יחד על משכב מנוחתו באו. ע"פ יצאו וע"פ יבואו, וכל העם ישמעו ויראו: זאת התורה אדם כי ימות, כליון הגוף ורקב עצמו', ברוך המחזיר נשמות: למה יתגאה אנוש, סופו ענש יענש, רמה ותולעה ירבה ויכוש:

הלא לא יזכור האדם ימי הבלו, ואל יצטער על עולם שאינו שלו. והמת יהיה לו:

רב לו בלחם חקו, יודה לה' וישמח בחלקו, ויעסו' בתעניתו ושקו. יזכור לעולם בריתו. תצא רוחו ישוב לאדמתו. והבור מתמלא מחולייתו: וי לן דמיתנן אבילות ישינה דשנינן. תורה ומצות עלן מגינן:

יתמו חטאים מן הארץ. נמשלו כבהמות, יחתו ארץ גוף ונפש יחד כלה ונחרץ:

צדיק מצרה נחלץ אשר לא הלך אחרי לץ, לכן תגיל נפשי בה' ועלץ: (צרת מחר שמא מחר בא ואיננו נמצא מצטער על עולם שאינו שלו, והבור כו' פי' מעפרות של אדם לשון הגמ' הוא בברכות, נמשלו כבהמות ר"ל כי נפשות הרשעים נפסדות בהפסד גוף כנפש שאר בעלי חיים אבל נפשות הצדיקים תשובנה אל האלהים צהלה ושמחה לכן מצינו הרבה צדיקים שהיו ששים ושמחים אל יום המיתה וע"ז סיים ואמר תגל נפשי בה' ועלץ. הנה כתבתי לך זאת השירה למען תזכור יום המיתה ויום הקבורה ותהיה יראת ההעדר על פניך תמיד):

ובעסקי המני' וקנינים המדומים לא תחמוד כי אין תחת השמש יתרון כי אם חסרון מלבד ליראת ה' הנכבד והנורא שהוא משגב לעתות בצרה ע"כ עשיתי אלה החרוזים, שמי ושם אבי בהם רמוזים:

בעבור תהיה לי לעדה שלא יבא א' מן העדה ויאמר אני חברתיו לכן בראשם שמי ושם אבי חברתיו ורמזתיו::

נאם הגבר הוקם על בהכירי אמת כי כל נולד עתיד ליתן דין וחשבון לפני יוצר כל ישתבח שמו לעד העירני לבי לאמר מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו בכן יעצוני כליותי ואמרו לי בן אדם מה לך כי נרדם קום עלה בית אל. בדת האל יום וליל מהר כלה מלאכתך מלאכת שמים ושא לבך אל כפים אל אל בשמים עשה ואל תאחר, שמא תמות למחר ותעזוב את חילך לאחר:

בלבי צפנתי אמרתי ואומר חלותי, הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי. מתי אעשה גם אנכי לביתי. חשתי ולא התמהמהתי, כי יראתי שימהרנו המות וימנעני ממה שקויתי ויצאתי היום בעקבי הרועים לראות בגנים וללקוט שושנים א"ת שושנים אלא ששונים להציב ציונים ולעשות סימנים מהדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם החיים אמיתיים מהם אראה וכן אעשה כמשרז"ל ראי' מביא לידי זכירה וזכירה מביא למעשה והסכמתי בדעתי לציין קיצור מעניני תשובה בראותי כי זו היא דרך הטובה אשר ילך בה לעוה"ב: ויען כי עיקר תשובה היא הוידוי כמש"ה איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר וגו' ר"ל אותה חטא עצמה אשר חטאו בה יתוודו עליה עד"מ אם גנב יאמר גנבתי או אם גזל יאמר גזלתי ולא די לו לומר במקום גנבתי או במקום גזלתי או במקום שאר חטא פרטות חטאתי או עויתי או פשעתי או געלתי דרכי שהוא דרך כלל עד שיפרט אותו חטא עצמו מה היא וכן תניא בפרק בתרא דיומא ר' יהודא אומר צריך לפרט החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ופרש"י צריך לפרט כשהוא מתוודה יאמר חטא פלוני חטאתי ע"כ:

ע"כ ראיתי לחבר תוך זה החיבור וידוי חדש נוסף על הישן הכתוב בסדורים שלנו ואפרוט בו מכל חטאת האדם הרגילין לעשותו הן דאורייתא הן דרבנן ואכלול אותן בתוך האשמנו הישן על סדר א"ב עד"מ חטא אכילות איסור או חטא אהבת הרע או שאר חטאים המתחילין באות א' אסדרם באות א'. במלה המתחלת בגדנו חטא ביטול מצות תפלה או ביטול תורה או שאר חטאים המתחילין באות ב' אסדרם באות ב'. במלה המתחלת גזלנו וכן בשאר כל החטאים אסדרם באותיותם לבית אבותם ותהיה מלת אשמנו אב לכל החטאים הבאים אחריו המתחילין באות א' וכן מלת בגדנו וגזלנו וכו' עד תומם. והנה אנחנו מציעים כמה מעלות טובות יוצאות לנו מזה ואלה פקודיהם. הראשון שאם חטא יחיד או צבור איזה חטא שיהיה ויתנו לב לשוב אל ה' ויצטרכו להתוודות אשר חטאו עליה כדלעיל אז כשיקראו בתוך האשמנו שלי ימצאו בנקל נוסח החטא ההיא בסדר הא"ב ע"ד הנ"ל בסמוך ויהיה שולחן ערוך לפניהם להתוודות עליהן:

השני כי הבאתי הרבה עבירות בתוך האשמנו שלי שההמוניים אינם נזהרים בהן ופושעים יכשלו בם לפי שאינם ידועים אצלם שהם רע ואתם תלין משוגתם תחת אשר לא ילינו בקרב חכמים ותורה לא יבקשו מפיהם והשוגג יש לו ג"כ חטא כמש"ה ונפש כי תחטא בשגגה ונאמר והוא לא ידע ואשם וארז"ל הרי ענש הכתוב את מי שלא ידע וכו' ע"כ קבצתים אל מקום אחד להזכיר ולהזהיר את אשר לא ידע להזהר כדי שיכיר חטאו ואל ישנה באולתו: והשלישי מי שלבו נוקפו מעבירות ותתפעם רוחו בקרבו יען

אשר לא זכר העוונות וחסרון לא יוכל להמנות כי עוונותיו רבו מלספר ואשמותיו עצמו מלזכור אז כשיקרא בתוך האשמנו שלי מלה במלה ותקראנה אותו כאלה מתוך כך יזכור הדברים שחטא עליהם ויתוודה על כולם כי בו פרטתי רוב העבירות הרגילין לעשות בדור הזה כנ"ל. ואותן שעשה יכתוב במגילת סתרים שלו להתוודות עליהם בינו לבין עצמו ותהיה לו מזכרת עון וסליחות עון וצדקה תהיה לי שישוב החוטא מתוך שלי ויהיה לי נחת רוח בעמלי שעמלתי בו לתועלת האיש ההוא:

ולהוסיף עוד הטוב שחברתי סמוך לווידוי הנז' הרבה תחינות ובקשות ישנות וגם חדשות נחלקות לה' חלקים כדלקמן בפ' אחרון וכדי לקרב תועלת זאת החיבור לכל דורש ומבקש ולא יהיה לו למוקש הסכמתי מדעתי לכתוב הדברים כולה בלישנא קלילא בענין שלא יהיו צריכין תלמוד ושאלה יבינוהו גמולי חלב עתיקי משדים ולא יטעו בו עוללים אשר אין להם אור עינים:

וראיתי לקרוא שם החיבור קטן זה ברית אברהם כי עפ"י הדברים האלה כרתי ברית עם נערי בני ישראל הנלוים אלי ללמוד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי הספר הזה והם בעלי ברית אברהם ונתתי אל לבי לחלק דברי הספר לחלקים. ולקרותם פרקים. היות כל ענין:

וענין נכתב לעצמו איש על מקומו נחמד למראה ופרק"ו נאה:

והנני אציב לך ציונים כמ"ש חז"ל אין ד"ת נקנים אלא בסימנים והיה כל מבקש דבר יבא אל הציונים האלו ויבקש הדבר וימצא אותו בקל בלי טורח החיפוש ומהנה אתחיל ואומר בעזרת האומר והגומר:

פרק א הוא הערה והקדמה קצרה:

פרק ב'. מביא מדרש רז"ל תכלית הימים הלילות ונזכרים בו הרבה תכליות זא"ז תוכו רצוף כוונה יפה על זה קרוב לפשט המדרש:

פרק ג. יבאר שהתשובה מכפרת על כל דבר פשע, חטא ורשע ואפי' עשה האדם כל רעות שבעולם וניחם על הרע ועשה טובה לא סגר בעדו דלתי התשובה פרק ד ידבר שימהר האדם לעשות רצון קונו שמא מחר בא ואינו וכתיב היום לעשותם ולא לאחר מותו:

פרק ה'. יביא דברי בעל באר מים חיים ככתבו וכלשונו והרבה עניני תשובה יוצאין ממנו:

פרק ו'. יבאר ה' כללי התשובה אשר יעשה אותם השב מאהבה:

פרק ז'. מביא דברי בעל הרוקח המורה דרכי תשובה לבת השובבה: פרק ח'. ידבר בסדר תשובת החוטא ביום טהרתו. מראשיתו עד אחריתו: פרק ט'.

יספר במה שחטא האדם יכפר ובדבר אשר זדה יטיב פעלו מדה כנגד מדה:
פרק י'. מביא הרבה דברים מעורבים לתקנת השבים:
פרק יא. יבאר איזה דרך רעה שיתרחק בעל התשובה ממנה. בכל עת ועונה: פרק יב. יבאר איזה דרך טובה שידבק בה בעל תשובה. וגם לכל אדם היא תשובה:
פרק יג. בו נזכר הרבה בקשות ותחינות. חדשות גם ישנות. למספר תפלת יו"כ הן מכוונת. תוכו רצוף ג"כ האשמנו הארוך:
אשר רוב העבירות הדור בו כרוך:
והאומרו בכוונה יהיה ברוך:
נשלמה הקדמה בעזר היוצר:

פרק א

(הוא הערה
והקדמה קצרה):
אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין. שלמה המלך ע"ה הודיענו בכתוב הזה שצריך האדם להשמיע לאזניו דברי תוכחת להוכיח א"ע בו כי מי את אשר יחוש חוץ ממנו כאמרם רז"ל אם אין אני לי מי לי:
והנה ראה ראיתי הרבה ספרים בענין עבודת האל ית' כמו ספר חובת הלבבות לרבינו בחיי בן בקודה ז"ל וספר הישר לר"ת ז"ל ושערי תשובה ושארי היראה לרבינו יונה ז"ל וספרים אחרים רבים ונכבדים המדברים בעניני התשובה:
רק מקצת ענייניהם עמוקים ורחבים ובעה"ב טרוד בפעליו. גם במעלליו וכל היום עושה צרכיו:
משכיל דרכיו מסייר נכסיו ואין לו פנאי:
לבא קדש ולפני בעסק הנסתרות הקשות והחמורות וגם הספרים ההם אינם נמצאים ביד כל אדם להגו' בהם יומם ולילה לקרב אל נפשו גאולה ופן ואולי יתרשלו ידיו ויחזור מתשובה ע"כ אמרתי אני בלבי לבחור תוכחת קצרה. בשפה ברורה קלה ולא חמורה ולצוות להדפיסה להיותה נמצאת ביד כל אדם כמוסה לעת אשר ידבנו לבו לשוב אל ה':
ואתה אנוש כערכי אם תמצא לפעמים בחיבורי זה מילתא דפשיטא או תמצא בו קצת דברי תשובה שכבר קדמוני שאר המחברים ז"ל אל תתמה על החפץ כי כלל כוונתי בזה החיבור להיטיב הקורא:
ואף אם אינו כ"כ בעל תורה דלאו כ"ע דינא גמירא:

ועוד בהיות כי דרכי התשוב' מפוזרים ומפורדים בספרים אחת הנה ואחת הנה אמרתי טוב הוא לקבצם אל מקום אחד אולי אבנה גם אנכי ממנה ובטוח אני בחסדי הש"י כי כל ירא ה' וחרד אל מצותיו יזכרני לטובה כי הקלתי מעליו טורח משא הספרים לבקש דברי התשובה אנה ואנה:

פרק ב

במדרש תכלית הימים הלילות תכלית הלילות שבתות תכלית שבתות ר"ח תכלית ראש חדש המועדי' תכלית המועדי' ראש השנ' תכלית ראש השנה יום כפור תכלית יום כפור תשובה תכלית תשובה עולם הבא עכ"ל:

ע"כ המדרש הזה צריך ביאור בוודאי לא נכתבו אלו הדברים על צד הקרי וההזדמן אלא בכוונה גדולה ועצומה:

ואני טרם אשמיעך ביאורי לע"ד אציע ג' הקדמות קטנות יועילו להבנ' המדרש הזה:

הקודם הוא מבואר כי התכלית הוא יותר נכבד ויותר משובח ממה שקודם התכלית כמ"ש חכמי המחקר תחילת מחשבה סוף המעשה:

וכ"כ הבחיי בתחלת פרש' תזריע ז"ל ולא היה אדם אחרון לנבראי' לחסרון כ"א לגדולה ומעלה שהרי הדברי' האחרונים במעשה היו ראשונים במחשבה וע"כ הדברי' המועילים תמצאם אחרוני' כי אדם שהוא תכלית הכוונ' בבריאת העול' להכיר בוראו ולעבדו היה אחרון לכל הנבראי' ומבחר מכולן וכן יום השבת וכו' האריך שם בזה לקצר אני צריך ובכלל זה הוא ג"כ אם נמצאים הרבה תכלית במקום א' כמו שהם נמצאי' כאן זא"ז שהאחרון אחרון הוא חביב ויותר תכלית מן הקודם לו:

השנית הוא מה שביאר הרמב"ם ז"ל בהקדמת סדר זרעים וז"ל כל דבר נמצא יצטרך עכ"פ להיות לו תכלית אשר בשבילו היתה מציאותו וכו' עד אמרו אך על דרך כלל יש לדעת שכל הנמצאים שתחת גלגל הירח נמצאים בשבי' האדם לבדו וכו' עד וכאשר מצאו שתכלית כל העניינים הוא למציאת האדם הוצרכו לחקור כמו כן למה נמצא האדם ומה היתה כוונת יצירתו וכאשר האריכו לחקור בענין הזה מצאנו לאדם פעלים רבים משתנים זה מזה וחקרו על כל פעולותיו אשר פעל לדעת תכלית בריאה מאלה הפעלים ומצאו כי תכלית פועל א' לבד ובשבילו נבראו שאר פעליו הם לקיים עמידתו כדי שישלים לו הפועל הא' ההוא והפועל הזה הוא השגת המושכלות שהדעת נותן ששוא ושקר להיות תכלית האדם לאכילה ולשתיה ולבעילה או לבנות עיר או להיו' מלך וכו'. והאריך בזה יותר:

השלישית ביארו חכמי המשנה ע"ה באמרם במסכת אבות לא המדרש עיקר אלא מעשה ר"ל מעשה המצות ויראת שמים כמ"ש רז"ל בהדיא במס' שבת אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וגו' ע"ש עד והיה אמונת עתך חוסן אמונת זה סדר זרעים. עתך זה סדר מועד עד ואפי' הכי יראת ה' היא אוצרו ופרש"י היא העיקר והחשוב בעיני ה' לאוצר יותר מכל ת"ת. ואחר שהצעתי לפניך כל זה אבוא לבאר דברי המאמר הנז' ואז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא:

התחיל ואמר תכלית הימים הלילות:

בהיות שכל היום הולך אדם אחר צרכיו ועסקיו אשר עליהם יחיה החיים הזמניים ומתוך כך אין לו פנאי לעסוק בד"ת כראוי ובלילה הוא שעת הכושר ללמוד וללמד בקביעות כמ"ש הטור א"ח סי' רל"ח וז"ל לימוד הלילה יותר ויותר מביום בני הזהר כמ"ש רז"ל אין רינה של תורה אלא בלילה וכו' עד הילכך כיון ששעות הלילה נוחין ורצויין ללמוד המבטלן עונשו מרובה וכו' וכתב הטור עוד בי"ד בהלכות ת"ת בשם הרמב"ם ז"ל אע"פ שחייב אדם ללמוד ביום ובלילה רוב החכמה מתקיימת בלילה לפיכך מי שרוצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יעבור א' מהן באכילה ובשתיה וכיוצא בהן אלא בדברי חכמה ות"ת וכו' וכבר ידעת מהצעה ראשונה שהתכלית היא מעולה ומשובח ממה שלפני התכלית וידעת ג"כ מהצעה שני' שהאדם הוא תכלית כל הנברא והכל נברא בשבילו ונכלל ג"כ בהצע' זו שתכלי' בריאת אדם עצמו היא בשביל השגת המושכלות אשר בזה נכלל לימוד התורה כי כל החכמות כולן נכללי' בתורה וזה לא יהיה כראוי כ"א בליל' כנזכר בסמוך בשם הטור א"כ יפה אמרו כאן תכלית הימים הלילות הואיל וכל הנבראים לא נברא כ"א בשביל אדם כנזכר והאדם נברא בשביל לימוד התורה כנזכר וכבר נזכר לעיל ג"כ שאין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה ע"כ הלילות הם תכלית הימים ויתר משובח מהם:

ואמר תכלית הלילות שבתות:

בהיות כי השבת יום מנוחה אשר זה סבה גדולה וחזקה ללמוד בכוונה שלימה יותר מימי המעשה והלילות כמ"ש (בעל העקידה) פרשת ויקהל שער נ"ה גבי שבת וז"ל שם עיקר הב' מה שתיישר אותו השבית' לקבוע לימוד התורה ופי' לפי שבו ינוחו מכל הזמנים המטרידי' אשר לשבת זה יפנו לבבם להקהל ולעמוד על נפשם לשמוע מפי המלמד ולקרא כולם בשם ה' מקרא משנה ותלמוד איש איש לפי ערכו והמשכילים ימצאו בו נחת רוח כי יבקשו תורה מפיהם וכו' עד ובתלמוד ירושלמי לא נתנו שבתות וי"ט לישראל אלא ללמוד תורה בהן וכו' וכבר זכרתי בהצעה א' באם נמצאים כתובים

הרבה תכליות במקום א' ע"כ אמר כאן תכלית הלילות שבתות הם תכלית הלילות ויותר מהם בענין לימוד התורה מהטעם הנזכר:

ואמר תכלית שבת ר"ח ותכלית ר"ח המועדים:

בהיות כי מועדים הן מקראי קודש בענין הלימוד וההתלמדות יותר משבתות השנה. כי בהם נקהלו היהודים מנער ועד זקן טף ונשים לשמוע הדרשות שדורשן להם בענינו של יום דברי פסח בפסח ודברי עצרת בעצרת ודברי חג בחג כמשרז"ל סוף מסכת מגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין מענינו של יום וכו':

ועוד שנוכל ללמוד תורה בי"ט ואפילו כל היום כדאמרינן במסכת ביצה שהיה ר"א יושב ודורש בי"ט בהלכות י"ט כל היום כולו משא"כ בשבת דלא סגי דלא אכל משום עונג שבת ע"כ אמרו כן שהמועדים הם תכלית שבתות והוזקק לומר בתחילה תכלית ר"ח לפי שאנו מונים המועדים ממולד הלבנה כמ"ש הכתוב והיו לאותות ולמועדים:

ואמר תכלית המועדים ר"ה:

בהיות כי יום זה חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב וזכר כל היצור לפניו בא. מעשה איש ופקודתו ועלילות מצעדי גבר והוא דורש מעשה כולם הלא לבו יחיל בקרבו כי ידע שכל מעשיו בספ' נכתבין ובעת ההיא האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע:

ומתוך כך נכנס בלב כל משכיל יראת שמים וידאגו כל השנה כולה על זה וכבר ידעת מהצעה הג' כי עיקר הלימוד הוא מעשה המצות ויראת שמים ע"כ אמרו כאן תכלית המועדים ר"ה והוא כאילו אמר תכלית למוד התורה הוא כדי ליכנס בה ליראת שמים. כי המועדים מורים על הפלגת לימוד התורה כנז'. ור"ה מורה על יראת שמים ומאימת הדין הלב יחיל כנזכר: ואמר תכלית ר"ה יום כפור:

בהיות כי יצר לב האדם רע מנעוריו ודרכו להחטיא את האדם ומתגרה בו מידי יום ויום כמ"ש רז"ל במסכת קדושין יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו וכו' והוא מיתת הנפש בלי ספק וכמעט כל אדם מחויב לחטא מצד טבע יצרו הרע כמו שהאריך בזה בעל עקדה כפ' תשא שער נ"ג: ושורת הדין נותן וגם השכל נותן מי שחטא לאדון הכל אין לו מחילה עולמות ואפילו בתשובה גמורה כי אפי' מלך ב"ו אם צוה על א' מעבדיו עשה כך וכך או לא תעשה כך וכך והוא עובר על מצות המלך קטנה או גדולה. האמר יאמר אותו העבד למלך אדוני מלך עברתי על מצותך אעשה תשובה על זה כי בודאי כל תשובה בעולם לא יועיל לו רק אחת דתו להמית כי חמת מלך מלאכי מות על מי שעובר על ציויו וק"ו בן בנו של ק"ו שעובר על מצות מה"ה הקב"ה שהשכל נותן

שלא יהיה לו תקנה בתשובה כ"א במיתה. וכמ"ש רז"ל במדרש שאלו לחכמה חוטא מה יעשה ויתכפר אמר' להם חטאים תרדף רעה. שאלו לנבוא' חוטא מה יעשה ויתכפר אמר' להם הנפש החוטאת היא תמות וכו' הנך רוא' כי החכמה האנושית והמדרג' הנבואיית לא גזרו בחוטא שום תירץ כלל כי זאת אומרת חטאים תרדף רעה וזאת אומרת נפש החוטאת תמות ולדברי שניהם יהיה החוטא חייב מיתה בידי שמים וא"כ לפי הא דאמרן לעיל שכמעט כל אדם מחויב לחטא והחוטא בן מות הוא לפי שורת הדין כנזכר יחזור העול' לתוהו ובוהו והוא יתברך לא לתוהו בראו אלא לשבת וגו' ע"כ היה מהחסד האלהי לקבוע לנו יום סליחה וכפרה אחר יום הדין הקבוע לנו באחד לחדש לכפר על כל חטאתינו וז"ש תכלית ר"ה יו"כ ר"ל כי יו"כ הוא תכלית של ר"ה ומעולה ומשובח ממנו כי בר"ה לבד שהוא מורה על הדין א"א לנו לעמוד בזה כי לא יצדק לפניו כל חי כנזכר רק הש"י רוצה בקיומנו על כן נתן לנו יו"כ סליחה וכפרה כמש"ה כי ביום הזה יכפר עליכם וגו':

ואמר תכלית יום כפור תשובה:

להורות כי אין יו"כ מכפר ר"ל היום בלבד. כ"א כשיעשה תשובה אבל באפס תשובה אין כח ביו"כ לכפר וכן פרש"י ז"ל בהדיא על פסוק אך בעשור לחודש השביעי וגו' כל אכין ורקין מיעוטין מכפר הוא על השבין וכו':

וז"ש תכלית יו"כ תשובה לומר דהא והא גרמא היום ותשובה מכפרים יחד עון אבל אם לא עשה תשובה לא ואף עפ"י שהתשובה היא רצוי בכל עת ובכל זמן הקב"ה קרוב לשבים באמת בכל עת שישובו אליו ישוב אליהם מ"מ יו"כ זה מסוגל לתשובה יותר משאר ימות השנה כנזכר במפרשים וכ"כ המימונ"י בהלכות תשובה וז"ל יו"כ הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ סליחה ומחילה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים:

ואמר תכלית תשובה עולם הבא:

כי בה ר"ל בתשובה נזכה ונחיה ונירש חיי עוה"ב. אשר הוא תכלית האחרון אשר בכל התכליות ושלימות האחרון אשר בכל השלימות ועם זה נשלם ביאור המאמר של המדרש אשר זכרנו פתח דברינו. ואתה תחזה שכל התכלית הכתובין כאן זה אחר זה מתחילת המאמר ועד סופו עשוין באמת וישר. מה נמלצו אמרי יושר. ואינו בדמות דרשה רחוקה שאינו סובל פירושה אלא פשט צח מתוק לנפש ומרפ' לעצם ומתיישב על הלב והער' לכל אדם שישים פניו אל התכלית האמיתי וטוב לו כל הימים ולחיותו כיום הזה ר"ל העוה"ז והעולם הבא:

ספר

ברית אברהם פרק ג:
ולחזק לב השבים שלא יתייאשו מן התשובה בסיבת רבוי העונות אוסיף דבר עוד בדבר הזה:
גרסינן בפ' ב"מ. דרש רב עולא מ"ד אל תרשע הרבה וגומר. הרבה הוא דלא לירשע הא מעט לירשע אלא מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף פרש"י מי שאכל שום וכו' פירוקא הוא כלו' ה"ק קרא רשע' מעט אל תוסיף על רשעתך דמי שאכל שום וריחו כבר נודף לחבירו כלום יחזור ויאכל עוד שום אחר ויהא ריחו נודף יותר לזמן ארוך ע"כ. לכן אל יאמר אדם בדעתו הנה חטאתי ועויתי ופשעתי כזאת וכזאת עשיתי ועברי ושניתי ושלשתי עד אין ספורות לעבור עבירות ואיך אבוא עוד לפני קוני כבושת גנב כי ימצא כן בושתי ממעשי לבוא לשוב לפניו וללכת בדרכיו ולדבקה בו איך ארמוס חציריו ואיך אספר חוקיו אלא יחשוב בלבו כי הוא ית' רב סליחות רב חסד ובעל הרחמים ולא יחפוץ בהשחתת עולם כמ"ש על ידי יחזקאל הנביא כי לא אחפוץ במות המת כ"א בשוב ולשון במות המת יורה על שכבר מת ור"ל לא אחפוץ במיתת הנפש שמת כבר והוא נפש הרשע שאפילו בחייו נקרא מת אבל כשישוב מדרכו וחיתה נפשו בגלל התשובה ותזכה לחיי העוה"ב וכל הנביאים ובאו פה א' כי לא אחפוץ הש"י במיתת הרשעים כ"א בשובם מדרכיהם יחיו החיים הנפשיים הנצחיים:
והקב"ה פירשו בעצמו אם תטיב שאת ותרגום אונקלס הלא אם תטיב עובדך ישתבק לך ואם לא תטיב עובדך ליום דינא חטאך נטיר:
וכבר ידעת אנשי נינוה ואחאב ומנשה כי הגדילו לעשות רע מכל אשר היה לפני ה' ובתשובה קיבל אותם הש"י ורצה בעדם והצילם מצר' וארז"ל בהדיא שובה ישראל עד ה' אלהיך אפי' כופר בעיק':
ותניא בפ"ק דר"ה בש"א ג' כתות ליום הדין וכו' עד פושעי ישראל בגופן יורדין לגיהנם ונידונין בה י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפ' וכו' עד אבל המסורת והמיני' כו' יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות גיהנם כלה והם אין כלים עכ"ל הברייתא וכתבו התוספת עלה וכל הני דשמעתין בדלא עשו תשובה וכן פירוש התוספות בפ' הזהב בד"ה חוץ מג' שיורדין ואין עולין ע"ש. וכך הוא במיימוני בספר המדע בהלכו' תשובה פ"ג ז"ל שם התשובה מכפרת על כל העבירות אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת הרשע לא יכשל בם ביום שובו מרשעו כו' ואפי' אותן כ"ד דברים שחשב המיימוני במקום הנזכר בפ"ד שמעכבין התשובה סיים

בהם בסוף ז"ל כל אלו הדברים וכיוצא בהם אעפ"י שמעכבין התשובה אין מונעין אותה אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל חשובה ויש לו חלק לעולם הבא ע"כ:

פרק ד

וימהר כל אדם לעשות תשובה ויפחד שמא יענש בחטאו קודם שיעשה שנאמר תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ואומר וזכור את בוראך בימי בחרותך עד אשר לא יבואו ימי הרעה וגו'. ותנן נמי במסכת שבת ר"א אומר שוב יום אחד לפני מיתתך.

שאלו תלמידיו את ר"א וכי אדם יודע איזה יום ימות אמר להם וכ"ש ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה וארז"ל בפ"ק דר"ה אשרי איש ירא ה' אשרי איש ולא אשה אמר אשרי אדם שעושה תשובה כשהוא איש ופרש"י כשהוא בחור בכחו כלומר ממהר להכיר את בוראו קודם ימי זקנה כאיש גבור ואע"פ שכל תשובה מעולה אפי' לעת זקנתו כמש"ה תשב אנוש עד דכא וארז"ל עד דכדוכא של נפש מ"מ התשובה שיעשה האדם בימי בחרותו בעוד כחו עליו היא רצויה ומקובלת יותר לפני הש"י:

וכתב החסיד רבינו יונה ז"ל בשערי תשוב' וז"ל ודע כי החוט' כאשר יתאחר לשוב מחטאו יכביד עליו מאד עונשו בכל יום כי הוא ידע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה והמנוס הוא התשובה והוא עומד במרדו וארז"ל על ענין זה במדרש קהלת. משל לכת של לסטים שחבשן המלך בבית האסורין וחתרו מחתרת פרצו ועברו ונשאר א' מהן בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור ויך אותו במטהו א"ל קשה יום הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך וכו' ולי מה יקרו בזה דברי פי חכם בעל ספר המוסר כמ"ש בשער התשובה ז"ל אדם הנפטר מן עולם הזה בלי תשובה דומה למלך שהיו לו עשרה שרים והיה המלך אוהב אותן והיה נכבדין בעיניו ויקרי' אצלו פעם אחת לקחו לעצמן עצה נבער' ובאו לארמון המלך לילה וחתרו הקורות ונכנסו לאוצר בית המלך וגנבו משם כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובת ומרגליות:

ליום השכים המלך ומצא אוצרותיו שדודי' וכל מחמדיו בזוזים ויצו המלך לחקור ולדרוש ולדעת מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן ויבוקש הדבר וימצא ויאמרו לו עבדיו אדונינו המלך שריך העשרה הנכבדים אצלך אשר שמת כסאות' מעל כל שריך הן בזו אוצריך וחמודתיך ויתעצב המלך מאד על שריו ולא חשב הגניבה למאומה באהבתו אותם ויאמר שקר הוא כי עבדים נאמנים הן ואיני מאמין לכם ויאמרו לו אדוננו הנה הגניבה בידם אמר המלך מה אעשה אם אמת הדבר לא אוכל להציל אותם מיד ההמון

ואיך אהרוג אותם מפני חטאתם מה עשה אמר לעומדים לפניו הביאו אותם לפני וארא אם הגניבה בידם כדברכם והיה בין מושב השרים האלה ובין חצר המלך נהר והיה להם לבוא לפני המלך ולעבור בספינה וקודם לכן שלח המלך א' מעבדיו ויאמר להם אמר המלך כשתעברו בנהר לבא אצלו תשליכו הגנבה בנהר כדי שלא תמצא בידכם ותמותו ואל תחוס עיניכם על זהב ופנינים כי אין זהב ופנינים נחשב אצלי למאומה נגד אהבתכם. ויהי בעודם בנהר וישליכו כולם בנהר מה שהיה בידם מן הגניבה חוץ מאחד שלא השליך הגניבה מידו ויביאו אותם לפני המלך ויצו המלך לחפש בבגדיהם ולא מצאו ויחפשו לאותו האיש שלא השליך הגניבה מידו וימצאו בידו חלקו ממנה ויחר אף המלך ויאמר לו למה לא השלכת מידך כחבירך ולא מצא מענה ויאמר המלך חטאתך השני יותר מהראשון כי מתחילה אמרתי יצרך השיאך אבל עתה כשנתתי לך עצה להנצל בה מן המות וראית חבירך שהשליכו גניבתם מידם מדוע אתה לא עשית מאמרי כדי שתנצל והואיל ובזית דברי ולא התנחמת על מעשיך הרעים אני אשלים לך גמולך ויצו המלך להמית אותו ביסורים רעים ובעונשין קשים וישלח לחביריו התשעה שמחי' וטובי לב לביתם. כך הוא האדם בעוה"ז הקב"ה מזהירו על התשובה כדי שלא ימות ברשעתו שנא' שובו שובו מדרכיכ' הרעים ולא תמותו בית ישראל וכתיב כי לא אחפוץ במות המת וכו':

ועתה פקח עיניך וראה דברי חכמים ומשליהם כי נעים כי תשמרם ואל יחשוב בע"ת שאין מעלתו גדולה בעוה"ב כי גדולה ונכבדת יותר ממעלת הצדיקים כמ"ש חז"ל במקום שבע"ת עומדין אפי' צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד והטעם הוא לפי שהצדיק לא נתעסק בעבירות ובתאות העולם ועסק בתורה כל ימיו ואינו יודע לעשות רע אבל בע"ת שהתעדן בתפנוקי העבירות והתאוה תאוה והשלי' רצונו ואח"כ סר מכל חטאתיו ועונותיו ויט שכמו לסבול עול מצות שהוא קשה ע"כ ראוי לשכר הרבה כמו שהטיבו דברים רבי' בזה מן המפרשים ז"ל:

וז"ל המיימוני בהלכות תשובה ואל ידמה אדם בע"ת שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפי העונות והחטאת שעשה אין הדבר כן אלא הוא אהוב ונחמד לפני הבורא ית' כאלו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם החטא ופי' ממנה וכבש יצרו וארז"ל במקום שבע"ת עומדין וכו' כלומר מעלתן גדולה ממעלתן אלו שלא חטאו מעולם מפני שהם כובשין יצרם יותר מהם וכו':

והחי יתן וישים התשובה אל לבו, עודו באבו, וילך בתומו ויעש' טוב בעמו. בטרם יבא יומו וישיב לבית עולמו:

פרק ה

כתב בעל באר מים חיים בהקדמת ספרו וז"ל. אדם אשר חטא והעוה ופשע עד אשר עלה לשמי' שיאו ובא בקרבו רוח טהורה ושם לבו לשוב ולחזור למוטב ולחסות תחת כנפי השכינה ולהכניס בדרכי התשובה אשכילהו ואורהו בדרך זו ילך:

ביום ההוא ישליך מעליו כל פשעיו אשר עשה ויעשה עצמו כאלו היום נולד ואין בידו לא זכות וחובה וזה היום תחלת מעשיו ואז ישוב ויפלס אורחותיו ולא יניעו מעגלותיו מדרך הטוב ומדה זו תביאנו לשוב בתשובה כי אם לא עשה עצמו כמשליך גלוליו כובד העונות ועוצם החטאים אשר עשה הם יבהלוהו ולא יניחוהו לשוב וכו' ולכן טוב להשליך כל פשעיו מעליו במחשבתו ולעשות לו לב חדש וככה יעשה ביום טהרתו בהתנדב רוחו אותו להיות עבד לבוראו יפול תחינתו לפניו ויאמר אנא השם חטאתי עויתי ופשעתי כזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה וכו' ותמיד ירגיל עצמו בתפלה זו להזהיר ולהזכיר את עצמו על דרך התשובה וזה הדרך שילך בו להרגיל את עצמו להשמר מכל חטא:

בבוקר בעת הקיצו יחשוב בלבו דרכיו ויפשפש במעשיו ולא יעוות כפי כחו אפילו בפסיע' אחד עד זמן האוכל אם חטא בשום דבר יתוודה מיד על הדבר כהוייתו והוידוי הזה ירחיקו מכל עון אם יבא לידו דבר עביר' יתרחק ממנה כי יאמר איך אעשה הרע' הגדולה הזאת להתודו' על הדבר ולחזור עליו ואהיה מאותן שנאמר אליהם ויפתוהו בפיה' וגו' ואהיה כטובל ושרץ בידו ואף כי אהיה ברעה לפני בוראי ולא אוכל לעמוד נגד תאותי מפני כבודו שעה מועט' ובהעלות דבר זה על לבו ישמט מעבירה ויהיה רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביו וכו' ואף מעון עקביו יהיה נזהר וכל דבריו יהיה במשקל: הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא יהיה מודה ומשבח לבוראו יתברך שעזרו משונאו וזכהו להיות בתשובה שעה אחת בעולם וכאשר עשה מן הבוקר ועד חצות כן יעשה עד אכילת הערב וקודם האכילה יתוודה כאשר אמרנו וכן יעשה בזמן האכילה של ערב עד זמן שכיבה הרי ג' פרקים לג' וידוין ככה יעשה עד חודש עד שנה מיום תחילת תשובתו עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא ויניח כל מעשיו הרעים וכשישמוט מהעבירות שהרגיל בהם וכמה פעמים באים ויזהר בהם יהא בטוח ולא יתיירא עוד כי מן השמים יסייעוהו ואף העבירות שעשה יחשבו לו לזכיות ועל פשעיו הישנים שהשליך מעליו יהא תוהה ומתחרט עליהם ויבקש מן הבורא למחות מספר זכרונות: וגם טוב שיענה עצמו ואם הוא חלוש ואינו יכול לסבול עינוים קשים ישמור את עצמו מתאותו במאכליו ובמשתיו וכן כתב הראב"ד ז"ל שאמר א' מחסידי עולם כי גדר גדול ומופלא מניעות

המאכלים ואין הכוונ' שיעזוב לגמרי שלא יאכל בשר ולא ישתה יין כי די לנו במה שאסרה תורה אך כי בעת שמאכלו לפניו ועודנו תאב לאכול ממנו ימשוך ידו ממנו לכבוד בוראו ואל יאכל כדי תאותו ודבר זה יזכירהו אהבת הש"י יותר מתענית אחד בשבוע כי בזה בכל יום מידי אכלו ומידי שתוי (וז"פ אוכל בכסף תשברו ר"ל נכספה נפשו) ועוד יוסיף לבו בלמודו להטיב אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד ב' דפין כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה ויהיה מייסר עצמו בכפיית היצר לתורה ולמצות והן הן יסורי אהבה. ואל ילך בקרי בעשיית המצות כמי שעושה דבר במקרה פעמים עושה פעמים אינו עושה אלא הכל יעשה תמיד ולא יניח בשום ענין ואפילו מפני הבושה כגון מי שרגיל לקיים מצות ג' סעודות בשבת ונתארח אצל בני אדם שאין עושי' אותה מצוה אין להניח מפני הבושה המצוה ההוא וכן כל כיוצא בזה. ואם עשה כן להיות זהיר בקיו' המצות ולא יניח בשום ענין ונפטר ח"ו בחצי ימיו נותני' לו שכר כאלו חיה כל שבעים ימי שנותיו וז"ש שלמה המלך ע"ה מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל משל למלך ששכר פועלים וכו' כדאי' במדרש תנחומא:

ואל יחשב השב בנפשו למה זה הבל איגע ולריק כחי אכלה כי איך הועיל תשובתי נגד עונות וכל מה שאוכל לעשו' עוד איך יעמוד נגד כובד עונות שעשיתי מי שלבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן אבל השבים בלב שלם ותוהים על הרעות הראשוני' כבר הבטחנו הש"י ע"י יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו שנאמר והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה לשמור את כל חוקותיו ועשה משפט וצדקה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו בצדקתו אשר עשה יחיה ועוד כתוב פסוק מלא על הנבהלי' על עונותיהם לחזק ידיהם לשוב ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כי אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאתינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה אמור אליהם חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה שובו מדרכיכ' הרעים ולמה תמותו בית ישראל וכו' עד מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת ע"כ כל ירא וחרד יתן אל לבו לב חדש וטהור ונקי לעבוד את בוראו וינהג בסדר שאמרנו ועוד יוסיף מלבו כזה וכזה ויהי' ערום ביראה לבקש איך יוכל לעבוד את בוראו לשוב אליו בתשו' שלימה ויחזור בכל כחו לעשות דרכי שמים בינו לבין קונו ולא לעיני רואים להתפאר עכ"ל:

פרק ו

חמשה כללי תשובה הן ולפרטיהן אין מספר ע"כ לא אכתוב כי אם הכללים שחייב כל בע"ת לעשותם. הכלל א' שיעזוב רשע דרכו בעזיבה גמורה ככתוב יעזוב רשע דרכו

וגומר וה"ד עזובה גמורה כגון שבא אותו עבירה שעבר בה כבר לידו ותתאו' בה תאוה ואע"פ שבידו לעשות' פורש ממנה מפני התשובה לא נכשל כחו ככחו מאז כן כחו עתה וכן ארז"ל בפ' בתרא דיומא ה"ד בע"ת גמור כגון שבא דבר עבירה לידו פעם א' וב' ופיר' הימנה מחוי רב יודא באותו מקו' ובאות' אשה ובאותו פרק ופרש"י שבא דבר עבירה לידו אותו עבירה שנכשל בה כבר באותו אשה ובאותו מקום שעבר כבר העביר' ובאותו פרק שמתוך שדומה מכל וכל כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית אותו מקום אותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר עכ"ל ויהיה ג"כ עזיבתו מן העבירות מבושתו מן הבורא ית' לא מבושת בני אדם ולא מיראתם ולא יהיה כמו שנאמר בהם ותהי יראת' אותי מצות אנשי' מלומד'. הכלל ב' שיתוד' בשפתיו כל מה שעשה ויבקש מהקב"ה סליחה מחיל' וכפרה על כל פשעיו כמ"ש המדרש שאלו לקב"ה חוטא מה ענשו אמר יעשה תשובה ויתוודה ויתכפר שנ' קחו עמכם דברים ושובו אל ה' וכבר זכרתי בפתיחתי שהוידוי ר"ל פריט' החטא הוא כלל גדול לתשובה. הכלל ג' שינחם ויתחרט בלבו על החטא שקדם לו ויבכה ויאנח עליהם בשברון לב ותכלות עינים עיניו ירדו פלגי מים כמ"ש אחרי שובי נחמתי ואחרי הודע ספקתי על ירך וגו' ונאמר פלגי מים ירדו עיני וגומר וכתב הרמב"ם בהלכות תשובה וז"ל מדרכי התשוב' להיות צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנוני' ועושה צדקה כפי כחו וכו' ובל תהיה הבכי' קלה בעיני הבע"ת כי רבה היא כמ"ש חז"ל בב"מ אעפ"י ששערי תפלה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו וכפי גודל המרירות ועוצם היגון היא גדולה התשוב' שנאמ' לב נשבר ונדכה אלהי' לא תבזה. ואפשר דלזה כיונו רז"ל שתקנו בנוסח הוידוי אבל אנחנו חטאנו כי מלת אבל האמור כאן הוא מלשון אבילות ור"ל שיתאבל האדם בשעת אמירת הוידוי ואבל יחיד יעשה לו בבכי ובמספד תמרורים וידמע בלב ועין:

וקינה מבעי' ליה כאלו מתו מוטל לפניו כי מתוך מרירות הבכי יתחרט על מעשיו הרעים ויאמר בלבו זה עשיתי איך לא היה פחד אלהים לנגד עיני ואיך החלפתי עולם עובר בעולם עומד לעד לעולם איך נמשלתי כבהמות נדמיתי והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל וזאת המחשבה והדומה לה מועלת לעזוב החוטא מהחטא ושיסירנה מן מחשבתו ויגמור בלבו שלא יזיד עוד. הכלל ד' שיקבל עליו השב קבלה קיימת לבל ישוב לעשותו עוד כל ימי חייו כמש"ה ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו: וכ"כ הסמ"ג בהל' תשובה סי' ט"ו ז"ל כיצד מתוודה אומר אנא השם חטאתי עוויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי ממעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וכן הוא במיימוני בהלכות תשובה בפרק א': הכלל ה' הבושה שצריך האדם להתבייש

מחטאיו וצריך להתבייש מאלהיו ולשאת עיניו אליו בזכרו טינוף מעשיו ומזימותיו ותועבותיו ושיהי' בעיניו שפל מאד נכנע ומתבייש כמש"ה בושתי ונכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי וארז"ל בפ"ק דברכות העושה דבר עבירה ומתבייש ממנה מוחלין לו כל עונותיו למדו זה משאול שלא הזכיר אורים ותומים וכו' ובראו' החוטא שהש"י מעביר על עונו ומאריך לו ולא כחטאיו עשה לו ולא כעונותיו גמל עליו יוסיף בושה בלבו ויחשב הלא החוטא למלך ב"ו ובגד בו והוא מכפר לו יבוש ממנו ק"ו לממ"ה הקב"ה וכן כתוב למען תזכרי ובושת מכל עלילותיך בכפרי לך את כל אשר עשית ויש לאדם מדריגת הבושה בהתבודד לחשוב בגדולות הש"י וכמה רבה רעת הממר' את פיו ונזכרו תמיד כי הש"י רואה מעשיו ובוחן כליותיו וצופה מחשבותיו הלא יבוש האדם ויכלם ונקוט בפניו מעל מעלו:

ושב ורפא לו ובירך ה' את חילו:

פרק ז

צריך הבעל תשובה שיחקור וידע ויכיר לכל אחד מעונותיו באיזה מהן יש מלקות ובאיזה יש חייבי כריתות ובאיזה מהן יש מיתות ב"ד למען ידע גודל עונו וכפי גודל העון כן יגדל וכן יפרוץ עינוים ויסורים לנפשו כי העבירות החמורות תשובה תולה כפרתן ויסורין ממרקין. כדאיתא במס' יומא בענין ד' חלוקי כפרה. ובעל הרוקח ז"ל טרח וכתב מה יעשה לכל העובר על מצוה ל"ת ומצות עשה ויחלק עליהם עונשים ומשפטים. והנני אכתוב לך שמץ מנהו וז"ל בהקדמת ספרו ד' ענייני תשובה. תשובת הבאה.

תשובת הגדר תשובת המשקל, תשובת הכתוב. תשובת הבאה אם חטא בא"א ובאתה האשה עוד לידו ויכול לחטוא עוד כמו בראשונה וגם לבו בוער בחשק אהבתה כבראשונה והוא נתייחד עמה והוא יכול לבוא עליה ושובר ומנתק מורשי לבבו ומתאפק ומונע ואינו חוטא זהו זכור בוראך בימי בחורותיך: תשובת הגדר הוא שיגדור עצמו מלראות נשים ולא בתכשיטיהן בין הן עליהן ובין אינם עליהם ולא יראה במקום שהנשים שוחקות ולא בתולות שנה או שנתיים או יותר ולא יראה פני אשה ולא בדדיה ולא נגד דדיה ולא נגד ערותה אפילו באשתו נדה שלא טבלה ולא ירחץ ולא יאכל חם ולא דבר שמביא תאוה:

תשובת המשקל יש לו לצערו נגד הנאתו שהי' נהנה בה בנשיקה ובשימושה וההערה יש לו להצטער בדאגת הלב ויתענה לכל הפחות מ' יום, ושנה שלימה אסור לאכול בשר ולשתות יין לבד שבת ויו"ט ופורים ולא יאכל חם ולא ירחץ כי אם בי"ט מעט ולא ילך

לראות בשום שחוק כי אם בנשואין בשעת ברכה ולא יעדן עצמו משום דבר וילקה בכל יום וישכב על דף אחד בלא כר כ"א בשבת ויו"ט ישכב על תבן או קש וכר בראשו ויסיר רוח הבהמיות שבו חומד התאוה מהיות קשתו ננערת וחיי צער יחי' ושקו על בשרו ולא ידבר מענין התאוה או חשק או חמודים. תשובת הכתוב הבא על א"א שכתוב מיתה יסבול צער קשה כמיתה:

ישב בקרח או בשלג בכל יום שעה אחת פעם אחת או שתים ובימות החמה ישב לפני הזבובים או נמלים או לפני דבורים או יסבול יסורין הקשין לו כמות ואין לו להשתמש באשה כ"א באשתו הטהורה ויש לו להתוודת בכל יום בבכי ואנחה ובכל מיני סיגוף וצער מאחר שאסרה על בעלה אבל אם אנסה שלא אסרה די לו כמו בעריות או כריתות אחרות שעבר וילקה ויתענה מ' יום רצופים וישכב על הארץ ולא ירחץ ולא יתענג ולא ילך בשחוק ובטיולים:

אם השיאו לבא על בתולה פנויה או בעולה בין כדרכה בין שלא כדרכה יתן בלבו תבונה כשבא עליה הלא לא טבלה וכל אשה היא רואה נדה א"כ בא על נדה שהיא בכרת על כן ישכב בקושי על הארץ או על דף וילבש שחורים וילקה ויתענה ויתוודה בכל יום ג"כ בבכי הלב ובדמע ולא ירגיל לילך בשחקית הנשים ולפום צערא אגרא וטוב לו:

הבא על גויה חייב הוא להתענות וללקות מלהיות עמה באש לא נופח: ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ירחץ לכל הפחות מ' יום עד ישוב חרון אף ה' ממנו:

גזל או גנב ומתחרט ישיב למי שגנב או ליורשיו שנאמר והשיב את הגזילה: ויתענה וי לקה ויתחרט ויתוודה ויתרחק מלילך אצל ממון חבירו וירבה בצדקות ויבקש מחילה מהנגזל וכו':

האריך שם יותר ואני כתבתי מעט מהרבה ומי שלבו נוקפו מעבירות יעיין שם, ממנו יראה וכן יעשה כי גדול שכר העושה:

פרק ח

אעפ"י שזכרתי עניני תשובה מתחלת הספר ע"כ עדיין לא לא יצאתי ידי חובתי עד אשר אכתוב קיצור סדור התשובה אשר יעשה אותם האדם ביום טהרתו בהתנדב רוחו אותו:

ראשית תשובת האיש החרטה. אשר נואל ואשר חטא ולהיות נפש נענה ומרה כלענה כענין שנא' מה יתאונן ויאמר בלבו לבי לבי הלא ידעת כי עפר עתה וכל ימיך חרוצים וחייך קצוצים ובכל יום תקרב אל הקבר ותעוף בלי אבר ומדוע אתה נמהר. ולא תעבור על לבך יום המר יום תאבד עצתך ונסרחה חכמתך יום ישיאוך על כתף יסבלוך ואל

ארץ תחתיות ישליכוך ארץ ציה וצלמות חצר מות שם תפול עליך אימה ותכסך כלימה ולבושך גוש ורימה הלא היום ההוא נורא ואיום יום אשר אין לך פדיום יום תמרר בבכיה תאניה ואניה יום חרדה וצעקה יום שואה ונאקה יום מספד מר יום תערוך אבל משמר מול משמר יום יחרה אף האל וקנאתו ונתצה כאש חמתו יום תצא הנשמה. וישאר הגוף שלך שממה שוכב לבדו ולא יהפך מצדו אל צדו. ואתה בן אדם אל מי תנוס לעזרה או מי יהיה עליך סתרה הלא אז תאמר אוי לי מה עשיתי ומדוע דבר ה' בזיתי ואחרי שרירות לבי פניתי:

והמחשבה זו מועלת שיעזוב החוטא החטא ויסירנה ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כי התעוררות החרטה הוא כלל גדול בתשובה כאמור בפרק ו' וכל אותו היום ישב בדד וידום ויפשפש במעשיו אשר עשה מיום היותו על אדמתו עד היום הזה וישימם לנגד עיניו ולנוכח פניו כמ"ש דוד המלך ע"ה וחטאתי לנגדי תמיד ואם יזכרם מעצמו מוטב ואם לא יזכרם יקרא באשמנו שלי הכתוב בפרק אחרון ומתוך כך יזכור הנשכחות כמ"ש בפתיחתי ויכתוב במגילת ספר הדברים אשר נכשל בהם והמצות אשר קצר בקיומם יחפוש דרכיו ויועיל לשלשה דברים האחד למען יזכור כל הדברים שחטא עליהם על כולם ויתחרט בהם כי הוידוי הוא מעיקרי הכפרה כנזכר למעלה הב' למען ידעו כמה עונות וחטאות ויוסיף להכנע:

הג' כי אעפ"י שהוא מקבל עליו לעזוב כל חטא צריך שידע הדברים שחטא עליהם כדי לעשות בהם גדרים ולהשמר מאד נפשו ממארב היצר כי נפשו עלולה בהם אחרי אשר נקלו בעיניו ושליט יצרו בהם ולעת ערב קודם בין השמשות יטביל א"ע במים לשם תשובה ובא השמש וטהר ונ"ל סעד לטבילה זו ממ"ש רז"ל בתלמוד ירושלמי מעשה בריבה שנשבית לבין העכו"ם וכשפדאוה הטבילוה על מה שהאכילוה איסורין ע"כ הא קמ"ל דאפי' מי שנאנס לעשות איסור צריך טבילה ק"ו מי שיעשה איסור ברצון:

וקודם הטבילה יתקן המעוות כאשר יוכל לתקן כי בדברים שבין אדם לחבירו כמו הגזל והחמס לא יתכפר עונם בתענית ובצדקה גם כי ירבה תפילה לא ישמע אל עד אשר ישיב את הגזילה כי אין תשובה וי"כ מכפרים אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר איסור או בעל בעילת איסור או שאר עבירות הרעים וחטאים לה' אבל שבין אדם לחבירו כגון חובל בחבירו או קללו או גזלו וכיוצא בהם אינו נמחל לו לעולם עד שישלם לו מה שחייב לו וגם צריך שירצהו וישאל ממנו מחילה ואפילו לא הקנטו אלא בדברים צריך לפייסו ולפנוע בו עד שימחול לו כמ"ש בפוסקים הראשונים והאחרונים וראוי לבעל תשובה לעשות כן קודם הטבילה והוידוי כדי שיתרצה בוידוי ואחר הטבילה

מיד יבא לביתו ויתבודד עם עצמו גם אנשי ביתו אל יראה אותו במקומו ויותר הוא לבדו ויכרע על ברכיו וכפיו פרושות השמימה ויתודה ויבקש רחמים שיעזרהו האלהי' על תשובתו כמ"ש הסמ"ג בהלכות תשוב' סי' ט"ז. ויחזור פניו אל הקיר ויהיו עיניו למטה ולבו למעלה ולא יביט לצדדיו ויאמר התחינות והבקש' הכתובים בספר הזה לקמן פרק י"ג או בשאר ספרים ויאמר אותה בנחת ובתחנונים בכוונה גדולה מלה במלה ואל יבהל על פיו להוציא דבר מלפני האלהים בלי כוונת החרטה אשר נואל ואשר חטא כי כל המתוודה בדברים ואינו מתחרט בלבו בשעת הוידוי על הרעות שעשה לא זו שלא נמחל לו העון אלא שמוסיף פשע על חטא וגורם רעה לעצמו בהזכרת עונותיו כי נראה ממנו כאלו מתהלל ומתפאר על אשר עשה הרע בעיני ה' להכעיסו וזהו זדון לב ועזות פנים כמו שכתב בעל עקיד"ה ז"ל שער ס"ג ע"ש וכן אמרו חכמי הש"ס ע"ה במסכת תענית כל המתודה בדברי' ולא גמר בלבו לעזוב הרי הוא דומה לטובל ושרץ בידו וכו' אלא מה יעשה אדם ויתכפר לו עונותיו ישים אל לבו בשעת הוידוי החטאי' והעונות והפשעים שחטא והעוה ושפשע וידמע בלב ועין כדלעיל בפרק ששי כלל ג' ויאמר בלבו מה עשיתי איך לא הי' פחד אלהים לנגד עיני ולא זכרתי אשר בראני יש מאין והוציאני לעולם הזה והחסד אשר עשה עמי מעודי ועד היום הזה ונתן לי לב להבין ועינים לראות ואזנים לשמוע ואיברים לעובדו בהם ולעשות רצונו כדי שאגיע לחיי העולם הבא ואני הפכתי מעשי וקלקלתי מחשבותי וחטאתי בכל אבר מאבריי ושלמתי רעה תחת טובה ואחר הוידוי ילקה מלקות ארבעים במקום שאין רואה וכל אותה הלילה יהיה בבכי ומספד בכי זה הבוכה בדמעות ומספד כאדם הסופד על מתו ואומר אוי לי שעשיתי חטא פ' אוי לי שעשיתי חטא פ' אוי לי כמה חייבתי למלכו של עולם וזה ש"ה וקרעו לבבכם ואל בגדיכם וכו'. ויחשוב בלבו ג"כ התשובה שהשיב ריב"ז לתלמידיו בפרק תפלת השחר שכשחלה ריב"ז נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל והי' בוכה א"ל רבינו נ"י מ"מ אתה בוכה א"ל אילו לפני מלך ב"ו היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר ואם כעס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אסרני אין איסורו איסור עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אעפי"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכין אותי לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כעס כעסו עולם ואם יאסר איסרי איסר עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואין אני יכול לפייסו בדברים ולשוחדו בממון. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של גיהנם ואחד של ג"ע ואינו יודע באיזה מהן מוליכין אותי ולא אבכה ע"כ. כי כל אלו המחשבות ודומיהן מביאין האדם לחרטה

הגמורה. ויגמור בלבו לבל יוסיף עוד לחטוא, וגם יבוש ויכלם בשעת הוידוי ככתוב למעלה פרק ו':
כלל ה'. ויתענה בשעת הזכרת הוידוי וביום תעניתו לילה שלפניו ולאחריו לא יאכל כ"א פת במים בלבד ובזה תחלוש מאד תאות האוכל וימנע מגשת אל אשה כל אותה הלילה וישכב לארץ על הקש כסדר הזה יעשה למחרתו וכן כמה ימים עד שתהא התשובה קבוע בלבו ויהיו המעשים קלים עליו לעשותו והלך לפניו צדקתו:

פרק ט

כבר אמרו הראשונים כדרך שיש לגוף חולה ומדוה. כן יש לנפש חולה ומדוה הנפש וחליה הם מדותי' הרעות וחטאיה ובשוב רשע מדרכו הרעה ורפא הש"י חולה הנפש החוטאת כמ"ש ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך ונאמר ושב ורפא לו והנה נמצא פעמים תחלואי הגוף שלא יתרפא רפואה שלימה כ"א בפעולת ההפכיות עד"מ אם יש לאדם חמימות הרבה אז צריך להשקותו במיני משקה המקררי' אותו. ואם החולי הוא בהיפך אז צריך לפעול בהפכו. וזולת הפעולת ההפכיות א"א לחולי להיות חזק ובריא גם לחולי הנפש א"א להתרפאות בשלימות כ"א בפעולות הפכיות וע"ד שארז"ל בב"ב על הורדוס שהרג החכמים ושאל עצה לבבא בן בוטא אם יכול למצוא תרופה למכתו ואמר אליו אתה כבית נרו של עולם לך ועסוק באורו של עולם ותשתדל בבנין בהמ"ק ולזה הסכימו ג"כ חכמי המדרש ז"ל כמ"ש כי טוב העץ למאכל תאנה היתה בדבר שקלקלו בו נתקנו שנאמר ויתפרו עלי תאנה למדנו מכאן שלא יספיק לבעל תשובה עזיבת החטא בלבד אלא שיעשה מעשי' הפך עבירות שעשה עד"מ אם חטא במאכלות אסורו' יתענה ויזהר מלאכול לשובע נפשו אפי' דברים המותרי' כמ"ש רז"ל קדש עצמך במותר לך ואם העלים עיניו מצדקה יפזר ממונו לעניים ואם הורה לאנשים קלות במצות ילמוד אותם דרך ישרה לדקדק במצות ולשוב אל השי"ת ואם חטא בתאות העושר יתחבר לעניים מרודי' ואם חטא בשרר' יתחבר לשפלי' ונמוכים ואם חטא ברב עסקי' יחשוב במותו אשר ישבית ותכלה כל העסקי' וכל המעשים ואם חטא בתאוות המלבוש ילבש שק ואפר ואם חטא בלה"ר יעסוק בתורה וכל האברים שחטא בהם ישתדל לקיים מצות בהן וכן ארז"ל הצדיקים באותו דבר שחוטאין בו מתרצי' עוד אמרו אם עשי' חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילו' מצות רגלי' ממהרות לרוץ לרעה יהיו רצין לדבר מצוה לשון שקר אמת יהגה חכו ופיו יפתח בחכמה ותורת חסד על לשונו. ידים שופכות דם נקי פתוח תפתח את ידך לאחיו לעניים עינים רמות יהא דכא ושח עינים לב חורש מחשבות

און בלבו יצפין אמרי תורה שלח מדנים בין אחים יבקש שלום וירדפהו וכן כל כזה וכבר האריכו בזה התורניי' ז"ל וביחוד בעל חובת הלבבות ז"ל ור"ת ז"ל בספר הישר וקרא לזה רפואת הנפש ובעשותו רפואה לאחת מאלה המדות או זולתם ירגיל הנפש על הרפואה ימי' רבי' כי הרפואה לא תסיר החולי ברגע אחד כ"א בימי' רבי' כשיתמיד אות' ויחדשנה בכל יום ואז יהיה לנפשו ישע ופדיום:

פרק י

גרסינן בפ"ק דר"ה אמר ר"י ד' דברי' מקרעין גזר דינו של אדם צדקה צעקה לפני הבור' ית' בבכי ובתחנונים ושנוי השם שמשנ' שמו כלומ' שאני אחר ולא אותו האיש שעשה אותן המעשי' ושנוי מעשה שמשנה כל מעשיו לטובה וי"א אף שנוי מקום והתם דרש כולה מקראי ועוד ארז"ל בפ"ק דסדר תענית שגלות שיגלה אדם ממקומו מכפרת עון וצריך להשתמש בכל איברי הגוף לתכלית הש"י כגון האזנים לשמוע ד"ת וישא עיניו לשמי' ויהי' דברי פיו במישור וילמד לכסילים ויוכיח לרשעי' וינחם אבילים ויתן עצה לנבהלי' ויתענה רוב ימי' וברגלי' צריך להלך בדרכי האלהים וללכת לצרכי עניים וללכת לבית התפלה ערב ובוקר וצהרים ויתכוין להיות מן הבאים ראשונה והיוצאי' אחרונה: וצריך להיות תפילתו בכוונה רבה ואם לא יכול לפנות לבו מן המחשבות יבקש עצה כגון שיחשוב בעת תפילתו כי הבורא נצב לנגדו ומביט מוצא שפתיו ותהיה תפילתו בנחת רוח ובלב נשבר וכתב ר"ת ז"ל בספר הישר וצריך שיסגור עיניו בתפלתו כי זה יעזור על הכוונה ובכל עת יהיו בגדיו לבני' ויכוין להיות נקי וטהו' מכל טומא' ואם יקר' לאשתו ויכול לרחוץ ולטהר בכל פעם אז ישכיל כי לחיות הגוף יתחדש נקיות הלב עכ"ל וטוב שיתפלל בלילה כמש"ה קומי רוני בלילה וכתיב קדמו עיני אשמורות וכתיב חצות לילה אקום להודות לך וכתיב קדמתי בנשף ואשוע וטוב לקיים כל המקראות האלו דהיינו שיתפלל בתחלת הלילה וחצות הלילה ובשעה שמשתנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה כמ"ש הטור סי' א' וכמה מעלות יש לתפלות הלילה ותזהר מן החונף מפני שלא ראוהו בני אדם וטרדות לבו שקטה ונחה וארז"ל כל הבוכה בלילה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפילתו נשמעת:

כתב ר"ת בספר הנזכר וז"ל בראשון ינחם האדם ממעשיו ויזכור כי חטא לאלהיו ולהתוודות חטאיו בכל רגע וידור נדר לבל ישוב לעשותן עוד כל ימי חייו:

ואחר אשר יתנחם אז הוא צריך שיפגע לפני הבורא יתברך בצים ובכי וצדקות ולקום בחצי הלילות ולומר דברי תחנונים ולבקש מחילה עליהם בלב שלם וכוונה גמורה וירגיל

בזה שנה או שנתים ובעשותו כן אז נסלח לו ויהיה נקי כבן יומא מחטא וצריך שיאהב הבורא יתברך לא לפחד עונשיו ולא לתקות שכר אלא מפני שיכיר גדולתו וכי הוא ראוי לאהבה אותו כל מי שיכירהו וצריך להרגיל עצמו בחבורת החכמים והחסידי' ולהרחיק מן הלצים וצריך להרגיל עצמו בתענית אך עם מעשים טובים וצדקות. כי המתענה ולבו מלא מרמה אין לו מתעניותיו כ"א עינוי מרעב וצמא:

וירגיל עצמו ליתן מה צדקה בכל יום כפי השגת ידו:

ויסתיר כל ענייני עבודתו מבני אדם כי אז יכפל שכרו. ובזה יודע כי אינו גונב דעת הבריות כי המגלה צדקתו ועבודתו אין כוונתו כ"א להללו בשערים עכ"ל:

כתוב בספר היראה כל המתפאר כמעט הוא נוטל את שכרו:

וכתב בכפר מנורת המאור ז"ל התענית הוא סיוע גדול לשב בתשובה לב' דברים. הא' לחלוש גופו ולשבר גאון לבו אשר חטא והב' לסגף תאותו ולמרק חלבו ודמו ונחשב יותר מהקרבת חלב ודם. ועוד שהוא התעוררות לפשפש בדרכו ולשוב בתשובה. כתב הכלבו בהלכות תשובה כל המתענה ד"פ בשנה ג' ימים רצופים וג' לילות מוחל לו הקב"ה כל עונותיו ואלו הן קודם עשרה בטבת קודם י"ז בתמוז קודם ר"ה ובעשרת ימי תשובה וצריך ג"כ הבע"ת אחר שעשה תשובה שישיב לאחרים לעבודת הבורא יתברך כמ"ש דהע"ה במזמור התשובה אלמדה פושעים דרכך וחטאים אליך ישובו:

ונאמר התקוששו וקשו קשוט את עצמך וכו' וק"ו שלא יחניף ויאמר לרע טוב וירחיק את עצמו מהנאת גופו כמ"ש רז"ל כשם שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו כך יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו וישנה מלבושיו ותכשיטיו ומאכליו ודבריו להראות סימני החרטה בכל מעשיו כמש"ה על זאת חגרו שקים וגו' ואומר ויתכסו שקים האדם והבהמה ויהיו עונותיו לנגדו תמיד מתחרט עליהם ומבקש המחילה כל ימי חייו עד בא קצו. ואח"כ יוסיף יראת ה' בכל יום בנפשו ויתן חתת אלהים בלבו בכל עת עד אשר יהיה נכון לבו בטוח בה':

ספר

ברית אברהם פרק יא:

מסקינן בפ"ק דר"ה אע"פ שהתשובה וצעקה יפה לעולם בעשי"ת שבין ר"ה ליו"כ הוא יפה יותר ומיד היא מקובלת שנאמר דרשו ה' בהמצאו והאיש הירא ורך הלבב אל יהא שובב וישוב אל ה' מיד בכל לבב:

וירחיק מיושבי קרנות המדברים שיחת חולין ודברים בטלין:

וי חיק מכל דבר שקר ומכל צד ליצנות וחניפות ומכל אבק לה"ר. ארז"ל רוב העולם נכשלים בגזל ומעוטם בעריות וכולם באבק לה"ר ונכון שיהיה בע"ת בזה הענין ממיעוטא דמיעוטא. וירחיק מאנשי תענוג ומעשירים ומרשעים ומנעדרי שכל ומנשים כי חבורת כל אלו ישחיתו העבוד' השלימה.

וימנע עצמו מלאכול בסעודות כ"א בסעודת מצוה:

ואפי' בסעודת מצוה לא ימשוך ביין ובשכר את בשרו יותר מדאי רק הכל במישור ובמשפט:

ירחיק מכל תאות הגשמיות ולא יאכל רק לקיום גופו ולא יגש אל האשה רק לקיים מצות עונה. ויזהר מלדבר בבה"כ בדברים שאינם מעין התפלה ואפי' אם ישאלו אדם דבר אחד אל ישיבנו ויזהר שלא ישבע שום שבועה בעולם אפי' על האמת ויזהר מלהזכיר ברכה לבטלה ואם שגג והזכיר יאמר אחריה מיד בשכמל"ו ויסיר כעס מלבו:

ואל יעמוד על מדותיו ועל יגרה מדון עם שום אדם. וישמע חרפתו ואינו משיב ויזהר מכל נדנוד עבירה:

כללו של דבר ירחיק מן הכעור ומן הדומ' לו בהיכלו יאמר כבוד כולו:

פרק יב

כתב ר"ת ז"ל בספר הישר צריך כל בע"ת להתחנן ימים רבים ולצעק ואז תקובל תשובתו וכו' אעפ"י שכוונתו נכונה צריך להכניע ימים רבים בעבודה חזקה ובצום ובכי ואז יכנע לבבו הערל ובעת יכניע אז יהיה נקי וכאשר יהיה נקי אז יקבלהו הבורא יתברך כמש"ה כי לא לפניו חנף יבא ונאמר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב וכו':

וצריך שיהיה עניו עם כל אדם ושפל וצנוע בלכתו ושבתו ולהתחבר בעניים וחולים והשרוי' בצער ואל תיקר נפשו בעיניו ואל יתגאה על עבדיו ולא על שפלים ממנו כי בכל זה תכניע הגאוה:

ויתנהג במענ' רך ובקול נמוך כי זהו מדרך השפלות כמש"ה ושפלת מארץ תדברי וגו':

ולא יתעסק בנוי המלבושי' ותכשיטין כמו שכתוב ועתה הורד עדייך מעליך וכל מעשיו יהיו בשובה ונחת ויקבל מעשה האדם אם טוב ואם רע ואם יזיק לו אדם ירחיקהו במענה רך ויחשוב כי לא יקרא המשכיל משכיל אם לא יהיה מושל ברוחו ויעמוד על החולים בשעת מיתתן ואז יזכור כי הכל הבל. וכתב עוד בספר הנ"ל ויתעסק בצרכי עניים וחולים ויקבור מתים וילך לחברות מתי' בכל שבוע ויעמוד לבדו בהם ויזהיר לנפשו את המעמד

ההוא כאשר היה עושה איש א' שהיה בתכלית הרשע והפריצות והיו מספרי' תועבותו לפני המלך ויען איש א' מהם ויאמר אדוני המלך כי עתה הפליג לעשות מאשר עשה בימינו ואני מעיד עליו כי שמעתי אותו בחצי הלילה הולך לקברות לגנוב תכריכי מתים כי ביתי בקיר החומה ויצו המלך לשנים הנאמנים לחקו' הדב' והלכו אחריו בלילה עד אשר ראוהו כי נכנס בקבר אחד והוציא שלשל' ברזל והיה קושר אותה על צוארו ומושך אותה בידו בחזקה. והיה אומר אוי לי הגוף נגוף וגויה עניה ונשמה נשמה יחידה גלמודה וכשכל סכל וענוש ענוש ואדם מאדמ'. מה תקותך ומה תשובת' ביום שכבך במקום הזה וכו' עד מדוע התמכר' וסרת ובמעמד הזה לא חשב' ועל מי בטחת איה עוזריך ואיה אוהביך ונאמניך ואיה איפה מכירך יקומו אם יושיעוך בעת רעתיך אתה עשית ואתה תשא אתה זרעת ואתה תקצור אתה מאסת ואתה תמאס הכנע נפש אולת דע יסוריך והכר בוראך ראי ביתך גוש ורמה יכניעוך ותולעים יחלקוך:

ורשפי אש שלהבת יאכלוך מה תעשה בבואך במקו' הזה בית חושך וצלמות וכו' עד לכי ראי ביתך צר ואופל ואין נוגה לו מאוריו דעוכים וסביבו נדעכים פה תהא כאילו לא היית די לך מכל אשר עשית ושוב לאלהיך זכור המעמד הזה כי אילו היית יכול להמלט ממנו היית ראוי לעשות רצונך וגם אני אודך כי תושיע לך ימינך אבל אחר אשר סופך למעמד הזה ופה תשכבי למעצבה דע כי אין לעמלך תרופה כ"א תשובה. וכאשר נשמע למלך דברי תשובתו תמה ונפלא על התשובה ונכנע המלך ממעשיו הרעים הוא ואנשיו ורבים מפריצי עמו עכ"ל. ויעבור בכל עת על לבו תמיד גמול הצדיקי' ועונש הרשעי' וחרדת המות ומאורעו' העולם ומכשוליו ומומיו וחרפותיו וקורותיו וצריך לרחם על עניי' והמרודי' והכסילי' והחולי' אשר אין להם על מי לסמוך זולת הבורא יתברך וצריך לאהוב חכמים וכל דבריהם ויתחבר תמיד עם החכמים והחסידים כדי ללמוד ממעשיהם וצריך שלא יעמוד יום אחד שלא יקרא בו ד"ת ודברי רז"ל כי מתוכם ילמוד לאהבה את ה' וליראה אותו כל הימים ויסתכל תמיד בספרי הצדיקים ז"ל כגון ספר חובת הלבבות וספר הישר לר"ת ובשער התשובה ובספר היראה וזולתם מן הספרים והחבורים כי הם יאירו פניו ויפתחו לו שערי תשובה ושערי תקוה וצריך לשקול מעשיו בכל יום ובכל חודש ובכל שנה לראות מה בין מעשיו בשנה זו ובין שנה שעברה. ואם יראה כי הוסיף מדות ולא החסיר יכיר כי נפשו חכמה ואם יראה כי לא הוסיף ולא החסיר יכיר כי נפשו חלושה וכי עיפה מלרדוף אחרי המצות ואם יראה כי החסיר בשנה זו מהמעשים הטובים שעשה בשנה שעברה יבכה על זאת ויתקן מהרה את אשר עיוה וכל מה שהוא חטא השנה יהא כולל תוך וידוי ויתוודה עליו אם אכל דבר איסור יאמר ע"ח

ש"ל באכילת איסור ויכלול אותו בתוך שאר ווידוי כאשר אתה תראה למעלה ויתודה ג"פ בכל יום קודם אכילה של שחרית וקודם אכילת ערבית וקודם השינה וכן הוא ברוקח ז"ל. וידאג תמיד אולי הוא מקצר בחובת התשובה בצער ומרירות ובבכי ובצום וגם כי הרבה צער והרבה בכי יזחיל וירא אולי לא כלה חוקיו וכדהוי ליה למעבד לא עבד כמ"ש הר"י ז"ל בשער התשובה וז"ל אשרי אדם מפחד תמיד אעפ"י שהוא מודה ועוזב יש עליו לפחד תמיד אולי לא השלים חוק התשובה כי היא צריכה למדרגות רבות ויוסיף אומץ בכל יום להשיג מדרגות גם יפחד אולי יתחדש עליו יצרו וישמור ממנו בכל עת ויוסיף יראת ה' בנפשו תמיד ויתפלל אל ה' לעזרו תמיד אל התשובה ומקשה לבו יפול ברעה האומר בלבו השלמתי חק תשובתי ואיננו משתדל תמיד להשיג מדרגו' התשובה ולהוסיף בנפשו יראה יענש על זה וכו'. כל ימיו יתפלל על סליחת עונות הראשונים כמ"ש דהע"ה וחטאתי נגדי תמיד וכן יעסוק תמיד בפ' חטאת ויתכפר לו מעין כפר' החטאת. ויקרא בכל יום בפ' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל וכו' שכולה יראת שמים למען יזכור תמיד את הבורא ולא יחטא ומיד כשיצא מבה"כ טרם ילך לעסקיו ילמוד משום דכתיב ילכו מחיל אל חיל וקודם שישכב יתודה וימחול לכל המצערים אותו כההוא חסידא כל אימת דהוי סליק לפוריא אמר שארי ליה מארי וכו' ויהיה רצוי לאחיו ולחביריו ואל ישכב בלילה וקטטה לו עם אדם אך ילך וירצה אותו עד שיתפייס. כללו של דבר יתנהג בחסידות בכל המעשי' קדוש יהיה לכל דבר שבקדושה יהיה מוכן עם עושי מצוה יהא חבר להמנות עמהם כגון עם אנשי חבורה מבקרי חולים וקוברים מתים ב"מ יהא חלקו עמהם. בשאר גמילות חסדים כגון הכנסת כלה לחופה וסנדקאות יהא לו עסק עמהם תמיד אם אפשר לו ויהיה גם נמנה עם אנשי תהלים שנהגו ליתן דבר קצוב לצדקה אם ביטל א' מהן זמן אמירת תהלים וגם יהיה א' מהלוקחים יין קידוש וחיפוש בבה"כ אם סיפק בידו לעשות וכן כל כיוצא בזה יעשה לפני ה' תמיד כמ"ש דהע"ה חבר אני לכל אשר ייראוך ולשון יראה נאמר על עושי מצוה שנאמר את האלהים ירא ואת מצותיו שמור התפאר שהיה חבר וריע לכל עושי מצוה ונמנה עמהם בכל עת. ולעולם יהיה מהמסייעין במצוה כי שכר מסייע כעושה. ובע"ש יטריח הוא בעצמו לכבוד שבת כי הא דרבא מלח שיבוטא ודומיהן. וכל שעה יחשוב היאך יעשה מצוה. ואיך ישמור את עצמו מעבירה כדי שישלים כל היום בטובה. סוף דבר יסיר מלבו כל מחשבות עון אך הרהור תורה ויראת שמים ויקדש עצמו במותר לו וטוב לו:

פרק יג

אתם ראיתם את כל תוקף דברי התשובה והצומו' והזעקות הנזכר מתחילת הספר. ע"כ אשרי השם אל לבו. בעוד רוחו בקרבו:

עתה באתי לכתוב קצת בקשות ותחינות חדשות גם ישינות. ראוי לאומרם איש תבונות במחשבות נכונות:

מי זה האיש ירא ה' יקום חצות לילה לקיים מ"ש דוד חצות לילה אקום וגו':

בליל כל נדרי לומר תחינות ובקשות עד עלות השחר ואל יאחר כי כמה מעלות יש לתפלת הלילה כנז' בפ"י וקודם כל דבר יטול ידיו ויברך ענ"י עם כל ברכות השחר עד פ' התמיד ובכללם ג"כ ברכות התורה עם כל הנלוה אליה חוץ ברכות הנותן לשכוי שלא יברך אותה אלא ביום כמ"ש בספרי עמק הברכה ואח"כ יאמר התחינות והוידוים ופ' עקידה כדי להתחיל בזכות העוקד והנעקד והמזבח לפני מלך מוחל וסולח ואח"כ יתחיל ויאמר: רבונו של עולם אתוודה על עבירות קלות וחמורות בלילה לראש אשמורת אקרא וארים קולי על פשעי ומעללי ולילה ולא דומיה לי וקודם כל דבר ישרי לי מארי גמגום לשוני כי כשלתי בעוני ומכובד העונות אשר רבו מלמנות אין לי פה לדבר ומלין לחבר ולא מענה לשון לדרוש ולא מצח להרים ראש כי עונותי עברו ראשי ושיעבדו נפשי ע"כ זחלתי ואירא וסמר בשרי איך להתחיל לבקש יוצרי שפתי איך אפתח כי איש טמא שפתים אנכי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי הבינני בינה ומדע ה' צורי וגואלי שומע תפלה עדיך כל בשר יבוא לשוב כי לא תחפוץ במות המת כ"א בשוב עדיך אשר ידך פשוטה לקבל שבים כאשר אמרת שובו בנים שובבי' ע"ז סמכתי לבקש שמך לא במעשי הטובים כ"א ברוב רחמיך אוא"א תבא לפניך תפלתי ואל תתעלם מבקשתי תנתן לי נפשי בשאלתי ואנא חסדך אל תרף ואעפ"י שאני עז פנים וקשי עורף ואיך אומר לא פשעתי ולא רשעתי ופיך לא מריתי צדיק אני ולא חטאתי אבל אני חטאתי ועונותי אחת לאחת למצוא חשבון אצמיד וחטאתי נגדי תמיד אשמתי וכו'. (ויאמר הוידוי בשחיי' ובכובד ראש וישים אל לב החטאים והעונות והפשעים שחטא ושהעוה ושפשע וימרר בבכי אשר הכעיס תמרורים וידמה בעין ולב כאלו מתו מוטל לפניו אולי ירחם הרחום אשר ידיו פשוטות תחת כנף. וכבר זכרתי לעיל בהקדמה שאזכור באשמנו שלי אותן עבירות הרגילות לעשותן אבל שאינם רגילים כ"כ לא אזכירם וזכרתי ג"כ שם שנמצאים קצת עבירות בינינו שההמוניי' לא ידעו מהם או ידעו ולא ידעו חומר עונש' כל כך על כן אינם נזהרי' בהם מפני שחשבו שהם קלים ובאמת אינם קלים רק יש בהם חמורים כחומ' ראשי עבירות שהעושה אותן אין לו חלק לעוה"ב ע"כ כשאזכור באשמנו שלי

כאלה אכתוב בצידם איסורין להראות להם בתוך הספר שהם עבירות גמורות וחמורות טוב לפני האלהים ימלט מהם ופושעים יכשלו בם. אבל אותן עבירו' שהם גלוים וידועים לכל שהן עבירות גמורי' קצתן קלות וקצתם חמורות לא שלחתי ידי בהן לכתוב איסורין בתוך הספר כי המפורסמו' אינם צריכין ראיה ומה שזכרתים בתוך האשמנו שלי כוונתי בזה כדי שיתוודה עליהם מי שעשאם ויתכפר. כי הכפרה תלוי בוידוי שנאמר איש או אשה כי יעשו וכו' והתוודו את חטאתם וכבר זכרתי בהקדמתי דלעיל עיין עליו:

אשמתי רבות תולדות ואבות:

אכלתי מהדברים הצריכין נטילת ידים ולא נטלתי. אכלתי ושתיתי דברים הצריכי' ברכה לפניהם ולאחריהם ולא ברכתי, אכלתי מסעודה שאינה מספקת לבעליה (וכתב המיימוני שזה אבק גזל) אכלתי סעודת הרשות (ואמר ר"י כל האוכל סעוד' הרשות לסוף גולה ע"ש כל ת"ח המרבה בסעודתו בכ"מ לסוף החריב ביתו) אכלתי בת של בעה"ב של גוי (וכתבו הפוסקים שפת של בעה"ב לעולם אסור ונקרא פת של בעל הבית מי שאינו פלטר קבוע לאפות ולמסור לאחרים רק לצורך עצמו ובני ביתו בלבד אופה אותו הפת אסור לעולם אפי' למי שאינו נזהר לאכול פת של נחתום,) אכלתי בשר ודגים בזה אחר זה בלא נטילה בנתיי' (וכתב הטור דחובה ליטול דחמיר' סכנתא מאיסורא) אכלתי בשר אחר גבינה בסעודה אחד בלי הפסק בה"מ בנתיים. (וכתב ב"י בשם הזוהר שאסור לעשות כן) אכלתי ושתיתי חוץ לסוכה בז' ימי החג אכלתי חדש (כתבו הפוסקי' שאסור לאכול חדש אף בזמן הזה) אכלתי חמץ בפסח, אחזתי באמ' והשתנתי (ואמרו חז"ל כאלו מביא מבול לעולם מכ"ש האוחז באמה להתחכך) את זכר משכבי אשה שכבתי. בגדתי בך בטלתי תורתך, בטלתי ק"ש ותפילין בזיתי מצותיך, בזיתי חברי ברבים (וארז"ל כאלו ש"ד וכו') בזיתי ת"ח (וארז"ל כל המבזה ת"ח נקרא אפיקורס ואין לו חלעוה"ב). בזיתי אשת אבי, בזיתי בעל אמי, בזיתי אחי הגדול (וחיוב כבוד בעל האם ואשת אב ואח הגדול ילפינן בפרק הנושא) באתי על ערוה פלונית. גזלתי גנבתי כסף ושוה כסף מיהודי או מנכרי (וכ' הסמ"ג דלא תגנובו מיירי אף מנכרי) גנבתי ע"מ להחזיר או ע"מ למיקט ולצער (ואמרינן בש"ס שאסור לעשות כן) גנבתי דעת המקום ודעת הבריות (ואסרו חז"ל גניבת דעת אפילו של נכרי) גליתי סוד חבירי (וארז"ל מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בבל יאמר עד שיאמר לך ואמור) גליתי ערוה. דברתי דופי, דברתי דברים בטלים (ותנו רבנן אל ישמיע לאזניו דברים בטלים מפני שהם נכוית תחלה לאיברים) דברתי בגנות חבירי, דברתי אחד בפה ואחד בלב (ואמרו חז"ל בפ' הזהב שאסור לעשות כן) דברתי נבול פה, דברתי לשון הרע (והסמ"ק הביא ירושלמי שכתב על עבירות שנפרעין מן

האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעוה"ב, ג"ע, וש"ד, ולה"ר נגד כולם והאריך ביותר בענין זה) דברתי שקרים וכזבים, דברתי על שוכני עפר (וזה עון גדול כמו שכתב הטור ח"מ סי' שכ"א והמרדכי ז"ל כתב בפ' החובל השיב מהר"ם על המחרף שוכני עפר שיסגף עצמו במלקות ותעניות אולי יש תקוה כי גדול העונש לשלוח יד בקדושים אשר בארץ כו') דברתי בבהכ"נ בשעת התפלה (וכתבו המפרשים ז"ל המדבר בבה"כ וחביריו משוררין ומשבחין קורא אני עליו הוי על כל שכיני הרעים כי ישרים דרכי ה' וכו') דברתי בפסוקי דזמרה (ופשוט הוא בגמרא ובפוסקים מתחילת ב"ש עד דמסיים י"ח) דברתי בין עלמיא ליתברך (וכתבו המפרשים שצריך לדבק עלמיא ליתברך והאריכו בטעם הדבר) דברתי בתוך קדיש וקדושה וברכו (וכתב הב"י שצריך לכוון ולשמוע מפי שליח צבור כל הקדיש עד סוף וכן בקדוש' וברכו) דברתי בשעה שהחזן אומר מגן אבות בדברו (וכתב הטור בשם ספר חסידים שאסור) דברתי בין תקיעות מיושב לתקיעות מעומד (וכתב הטור דאסור) דברתי בין ברכת המוציא לאכילה (ופשוט הוא בגמ' ובפוסקים שאסור לדבר בין ברכת המוציא לאכילה ואם דיבר עבירה היא בידו וצריך לחזור ולברך) דברתי דבור של שבת כדבור של חול (וכתבו התוס' דאפילו דבור בעלמא אסור להרבות בשבת כדרך שהוא מרבה בחול) דברתי עם נכרי או נכריות לעשות בשבת דבר האסור לעשות:

העויתי הרעותי אשר עשיתי הלכתי אחר הגאוה (ותועבת ה' כל גבה לב ובמס' סוטה האריכו רז"ל בגנאי גסי הרוח) הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, הלכתי בקומה זקופה (ואמרו רבותינו שאסור לילך בקומה זקופה שנא' מלא כל הארץ כבודו) הלכתי בגלוי הראש (רב הונא לא אזיל ד"א אמר שכינה למעלה מראשי). הרהרתי אחר רבי (וארז"ל כל המהרהר אחר רבו כאלו מהרהר אחר שכינה) הוריתי הוראה בפני רבי (וכל המורה הוראה בפני רבו חייב מיתה) הרימותי ידי על חבירי (ונקרא רשע) הלבנתי פני חבירי ברבים (וארז"ל שאין לו חלק לעוה"ב) התכבדתי בקלון חבירי (וכתב המיימוני שהמתכבד בקלון של חבירו אין לו חלק לעוה"ב וגם הוא א' מן כ"ד דברים המעכבים התשובה עיי"ש) הוצאתי שם רע רע על חבירי, השגתי גבול (וארז"ל המהפך בחררה ובא אחר ונטלו נקרא רשע) החזקתי במחלוקת (ואמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו משום שנא' ולא יהיה כקרח רב אשי אמר ראוי להצטרע) הרגתי כינה בפני חבירי (וארז"ל מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה) הטלתי אימה יתירה בתוך ביתי (ואמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג' עבירות ג"ע, וש"ד,

וחילול שבת וכו') הסתכלתי בקשת הרבה (ואמרינן כל שאינו חס על כבוד קונו מאי היא רבה אמר זה המסתכל בקשת) התפללתי בלא כוונת הלב (ומתוך כך באתי לידי טעיות בתפלה) התפללתי בשעה שנצרכתי לנקבי' (וכתב הטור ע"ז שתפלתו תועבה) התפללתי בשכרות (וכתב ג"כ בטור שתפלתו תועבה) הרהרתי לפעמים בד"ת במבואות המטונפות ובבית הכסא ובית המרחץ (ואסור לעשות כן כמבואר פרק כירה ובפ' מי שמתו) הזכרתי השם לבטלה (ואסור שעובר על לא תשא) הוצאתי מרה"י לכרמלית ומכרמלית לרה"י בשבת (אבל ר"ה אינו מצוי עתה ברחובותינו דכל שאין נכנסין בה תמיד ששים רבוא לא חשוב ר"ה דלא דמי לדגלי מדבר) הסתכלתי במראה (ואסור משום לא ילבש גבר וכו') הסתכלתי בבגדי צבעוני' של אשה (וארז"ל שאסור להסתכל בהם ביודעה ומכירה) הבנתי על בתולה וא"א (וכתיב ברית כרתי וגו') הרהרתי הרהורי עבירות (ואמרז"ל הרהורי עבירה קשה מעבירה) הרהרתי ביום ובאתי לידי קרי בלילה (ודרשו רז"ל ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום וכו'. אמר רב אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה) הקשיתי עצמי לדעת (וארז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי והוא חמור מאיסור ש"ז לבטלה אר"י כל המוציא ש"ז לבטלה חייב מיתה ר"י ור' אמי אמרו כאלו ש"ד ר' אסי אמר כאלו עע"ז וכו' ובעל ר"ח האריך בחומר עבירה זו מאד סוף שער הקדושה עד שהעלה בשם הזוהר שכל העבירות שבעולם יש להן תשובה חוץ מזו. והקשה ע"ז והלא אין דבר שאין לו חשובה שהרי אפי' מנשה קבלו הקב"ה ותי' מ"ש הזוהר שאין לו תשובה פירש שתשובתו קשה עד מאוד ואין מספיקין בידו לעשות תשובה מפני שצריך סיגופי' הרבה וילאה בע"ת מה שראוי לעשות וזהו שאין לו תשובה וכו' עד אמרו והנה איך שיהיה שמעינן מזה שהוצאת ש"ז לבטלה עבירה חמורה הוא שסגר דלתי התשובה בפניו וצריך להעתיר ולהרבות הפרצות גדולות ולעשות עינוים קשים בגופו עד יפתח הפתח כי הדלת הננעל' לא במהרה תפתח וגו'). הגדלתי פשע וגם רשע. והרשעתי. זדתי זולל וסובא הייתי. זניתי אחר לבי ועיני. זלזלתי מורי ורבותי. חמסתי חטפתי. חמדתי ממון אחרים חנפתי חשבתי מחשבות רעות חמדתי נשים נכריות. חבקתי ונשקתי אותם, חשדתי בכשרים (וארז"ל החושד בכשרים לוקה בגופו) חללתי שבתות ויו"ט, חללתי הש"י (ועון גדול הוא כמ"ש רז"ל מי שיש בידו חלול השם אין כח בתשובה ויו"כ לכפר וביסורי' למרק רק מיתה ממרק וכו'). חטאתי בילדותי, חטאתי בזקנותי טפלתי שקר בלי חקר, טמאתי א"ע בדברים הטמאים ומאוסים ומתועבים. טמטמתי לבי, טעיתי בהוראות טעיתי בדיני ממונות, טלטלתי מוקצה ביום השבת, יעצתי רע, ישבתי במושב לצים, יחדתי עם נשים (ואסור להתייחד

אפי' עם פנויה ישראלית או נכריות) ישנתי על ערפי ופני למעלה, (ואסור לעשות כן כמ"ש בש"ע א"ע סי' כ"ג) כזבתי כחשתי, כפרתי כניתי שם לחבירי (ואמר רז"ל מכנה אע"ג דרש בשמי' אין לו חלק לעולם הבא) כיוונתי להזיק חבירי. כעסתי כמה פעמים על חבירי (וא"ל כל הכועס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו ומשכח תלמודו ובידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו ונאמר בעל חמה רב פשע וגו').

לצתי, לפני עור מכשול נתתי, לבשתי שעטנ"ז לויתי בריבית לקחתי רבית קצוצה ושאינה קצוצה לקחתי שוחד ממון שוחד דברים ושוחד מאוחר (ר"ל אפי' לאחר ג"ד אם בא הבע"ד ליתן לדיין מתנה על שהיפך בזכותו אסור לקבלו כמ"ש הרא"ש ז"ל בפרק זה בורר) מרדתי מרה מריתי. מסרתי ממון חבירי ביד נכרי' מסרתי חבירי ביד נכרי מלאתי פי שחוק ואחז"ל אסור למלאות פיו שחוק בעוה"ז:

נאצתי נוקשתי באמרי פי, נקמתי ונטרתי שנאה בלבי, נתתי יד לפושעים, נגעתי בכינה בשעת התפלה, נגעתי בשוק ובירך ובמקומות המכוסים בשעת התפלה ובשעת הלימוד ובשעת האכילה (ואסור לעשות כן כמ"ש מהרי"ל זלה"ה נהניתי בעה"ז בלי ברכה (וארז"ל בפ' כיצד מברכין איסורין גדולים במי שנהנה בעוה"ז בלא ברכה) נהנתי מדברי תורה (וארז"ל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם ק"ו מבלשצר וכו') נהניתי מסעודת חתן ולא שמחתיו (וארז"ל דעובר בחמשה קולות) נדרתי נדרים ולא קיימתי, נאפתי ביד ודרך איברים (וארז"ל איסור גדול בדבר ועליהם נא' ידכם דמים מלאו וכאלו הרג הנפש) סררתי, סרתי ממצותיך סורר ומורה הייתי. עויתי, עשיתי הרבה פרצות ונבלות עשיתי עצמי כעורכי הדיינין עשיתי עול במשפט עניתי דין עברתי על ד"ת, עברתי על דברי חכמים ותקנתם (וארז"ל שחייב מיתה). פשעתי, פרקתי עול תורה פניתי לבי לבטלה, פרשתי מן הצבור (והלל אומר אל תפרוש מן הצבור) פתחתי לבי לרעה, פתחתי סתום וחתום ששלח חברי לאחרי' (וארז"ל לא תעמוד על דם רעך המגלה סוד חבירו ופתח כתב של חבירו ששלח לאחרים ואע"פ שלא גילה הסוד לאחרים). צררתי, צערתי מי שגדול ממני, צערתי אבי ואמי קשיתי עורף, קרצתי בעיני ומוללתי ברגלי קלקלתי דרכי, קנא קנאתי שלא לש"ש קבלתי לשה"ר (ואמר ר"ש המספר לשה"ר וכל המקבל ראוי להשליכו לכלבים) קשרתי קשרים תוך הקהל לא לשם שמים. קבעתי עצמי לשתות בבית נכרי דבש או שכר (וכתוב הטור שאסור לעשות כן). קפצתי ידי מליתן צדקה (וכתיב לא תקפוץ ידך וכו') רשעתי רדפתי אחר שררה. רבתי עם אדם חנם. רצתי אחר רועי יצרי. רצתי בשבת (וארז"ל שלא יהא הלוכך בשבת כמו בחול) רכלתי רגלתי רע לשמים ורע לבריות הייתי. שחתתי שמעתי לקול יצרי שברתי כלי בחמתי (ואמרו רז"ל

שהוא כעובד פ"ז) שנאתי מוסר (וכתב המיימוני השונא התוכחות אחד מכ"ד דברים המעכבים התשובה עיי"ש) שנאתי הטוב. שמחתי בנפילת אויבי (ושמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח) שחתי שיחת חולין (ואמר רב השח שיחת חולין ר"ל שיחת ילדים וקלות ראש עובר בעשה) שתיתי יין נסך, שכבתי עם אשתי סמוך לוסתה (וצריך לפרוש עונה א') שכבתי עמה בע"כ, שכבתי עמה בשעת שכרות (ואמרו רז"ל בדברי' אלו כמ"ש הטור סימן רס"ו). שבתי בתשובה ואח"כ חזרתי למעשי הרעים. שכחתי אותך ולא שמתי יראתך בלבי, תעבתי תעיתי תקעתי כפי ולא קיימתי תרתי אחר לבי ואחר עיני, סרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי, התנכרתי במעללי ואתה צדיק על כל בא עלי והכל משפט אמת, ואני מרדתי לכן אני מודה ומתודה כי אמת עשית ואני הרשעתי צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי, ה' הוא הצדיק ואני הרשע כי עשיתי פשע וגם רשע (רבש"ע וכו'). כתבתי מקצת הדברים אשר שוגגי' בהם רבים מבלי דעת כי לא גלו את אזנם אליהם ועל הרוב זכרתי חטא הקל קודם כעין שכתב מוהר"א בפסקי' וכתבים שלו שהמתוודה על חטאיו יתוודה על הקל תחילה והחומר אחרון כמו שהבאתי זה בספרי עמק ברכה ולפעמים זכרתי החומר ואח"כ הקל כשראיתי שיש לאותה החטא שייכות לחטא הקודם סמכתי השייכות להדדי ודומה לדומה וענין לענין ויותר מהמה בני הזהר להתודות הכל כפי החטא אשר הוספת לחטוא וה"ה להיפוך אם ידעת בעצמך בבירור שלא עשית כל החטאים הנזכרים פה אזי אין צריך להתוודות אותה עבירה שלא עשית רק תעתיק מכאן אותם מעשים רעים שעשית וכתבם על גליון בפ"ע זכרון לפניך תמיד להתוודות עליהם ע"ד הנ"ל בהקדמה. רבש"ע יודע כל נעלם יוצר היצורים כולם מקטנם ועד גדלם יודע דעת רבים ויחיד עבר הוה ועתיד מה ידעתי ולא ידעת מה אדבר ולא חקרת מה אספר ולא דרשת מה אתוודה ולא חקרת כי הפנקס פתוחה הנצבת היא המחרבת המדאבת המעצבת, החנוני מקיף והיד כותבת אוי לי כפי מה שהוספתי שנים הוספתי חטאים וכפי מה שהאריכו חיי האריכו פשעיי ועל איזה מהן אתוודה ועל איזה מהן אבקש מחילה וסליחה וכפרה על הכלל או על הפרט על הנסתרות או על הנגלות, על הראשונים או על האחרונים, על החדשות או על הישנות, על הטמונות או על הידועות, על הנזכרות או על הנשכחות ממני יודע אני בעצמי שאין בי לא דעת ולא תבונה, לא צדקה ולא כשרון מעשה, לא ג"ח ולא ישרון לב אבל אני אויל ולא יודע בער ולא מבין, גזלן ולא נאמן, חייב ולא זכאי, רשע ולא צדיק, רע ולא טוב וכל המעשים טובים לא עשיתי רק רע לשמים ורע לבריות הייתי:

רבון כל העולמים אתה הוא בעל הרחמים, בושתי וגם נכלמתי להתנצל לפניך על חטאי, מרדי ומעלי אפס ההתעצלות ואהבת הכבוד והממון מרחיקי' התורה והתשובה אמנם חטאתי, עויתי, פשעתי, והרע בעיניך עשיתי, ומדרך הטוב נטיתי ומרוע לא סרתי, מעודי עברתי על מצותיך, זכרתי את שמך בחרון אפי שלא כתורתיך, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד עלים ותוסס' ע"כ גנח תאנח לבי בקרבי חלל ונמס במסתרים תבכה נפשי על שברי ומעילי הצדק אשר פשטתי ולבוש הבוז אשר העטיתי נטשתי הקיום ובחרתי בכלה ואירא פן ארד ביגון שאולה:

אנא השם, חטאתי עויתי פשעתי, כזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה ועתה נשאני לבי ונדבה רוחי אותי לשוב אליך באמת ובתמים בכל לבי ובכל נפשי ובכל מאדי והנני מודה ועוזב ומשליך מעלי כל גלולי אשר עשיתי מיום היותי ונתתי אל לבי לעשות לי לב טהור ולב חדשה ורוח חדשה להיות זהיר וזריז ומשכיל ביראתיך והרי אני בעת הזאת כקטן שנולד דמיתי הייתי כאלו הימים הראשונים יפלו:

ואתה ה' אלהי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך, בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי במה אקדם לפניך ובמה תתרצה ותתכפר לי על כל חטאתי אשר חלפו ועברו:

אם בתשובה ווידוי תתרצה הנני שב ומתוודה לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, חטאתי פשעתי וישר העויתי ולא שוה לי ואם בתפלה ובתחנונים תמחול הנני מפיל תחינתי לפניך כעיני עבד אל אדוניו וכעיני שפחה אל יד גבירתה כן עיני נשואות אליך ה' אלהים. ואם בבכי וזעקה תסלח הנני במסתרים תבכה נפשי מפני חטאתי ובחדרים תאנח רוחי על רוב פשעי ואם בשבר רוח תכפר הנה נשבר לבי בקרבי אנא הבט במעללי שור נא בעניי ואל תשור אל עוני ופנה אל עסקי ואל תפן אל קשי ומצוקתי תחת אשמתי ועלבון נפשי תחת עון נפשי וטהר מערכי רעיוני וכונן מענה לשוני ותחשכני מזדוני ותנקיני משגיאות ותהי' עם לבי בעת מחשבתי ועם פי בעת הטיפי ועם ידי בעת מעבדי ועם רגלי בעת שבילי ולא אוציא מפי רק הישר בעיניך ולא אדבר דבר שלא כרצונך וגעור בשטן שלא יבהלוני, וביצר הרע שלא יכשלוני, והאר פניך אלי ונתת מהודך עלי וקבל תחנוני ושמע בקול הגיוני ועשה בקשתי ומחה והעבר פשעי מנגד עינך:

רבש"ע מנהג בית דינך הצדק לא כמנהג ב"ד של ב"ו כ' מנהג ב"ו כשהוא תובע את חבירו בממון בא אל הדיין אם יכפור ינצל ואם מודה יתחייב ליתן, ובית דינך הצדק לא כן הוא אלא אם יכפור אוי לו ולנשמתו ואם מודה ועוזב אתה מרחמיהו ותציל נפשו מדינה של גיהנם כי לא תחפוץ בהשחתת העולם כמ"ש קחו עמכם דברים ושובו אל

ה' ונאמר דרשו את ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב ונאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמיהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ואתה אלהי סליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ואמת ומרבה להטיב ורוצה אתה בתשובתן של רשעים ואין חתה חפץ במיתתן שנאמר חמור אליהם חי אני נאום ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כ"א בשובו מדרכו וחיה, שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותין בית ישראל ונאמ' החפץ אחפוץ במות הרשע נאום ה' אלהים הלא בשובו מדרכו וחי' ונאמר כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלהים והשיבו וחיו:

ועתה ה' אלהים הפותח יד בתשובה לקבל השבים ומסייע לבא לטהר פתח ידך וקבלני בתשובה שלימה לפניך וסייעני להתחזק בתורתיך ועזרני כנגד הנלחם בי בתחבילותיו ומתנקם בנפשי להמיתני לבל ימשול בי עוד ורחקיהו מרמ"ח אברים שבי ותשקיעהו בתוך מעמקי מים רבים וגעור בו לבל יעמוד על ימיני לשטני ועשה אשר אלך בחוקיך והסר לב האבן מקרבי ותן לי לב בשר אנא ה' אלהי שמע אל תפלת עבדך ואל תחנוניו וקבל את תשובתי ותחינתי ובקשתי ויהי' לפני כסא כבודך מליצי יושר להליץ בעדי לפניך ולהכניס תפלתי באזניך ואם בעונותי הרבים אין מליץ בעדי ואין מלמד עלי זכות חתור נא מתחת כסא כבודך כמו שחתרת למנשה בשובו אליך מתוך דיד הנחושת כדי שיתקדש שמך הגדול עמי ולא יהא עוני גדול מנשוא כי כחך בלתי תכלית ועשה בשביל תורתיך שכתוב בה ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך:

ויאמר מזמור כ"ה. (לדוד אליך ה' נפשי אשא וכו'):

והוא מזמור חשוב מאוד ראוי להזכירו בתוך התחינות כי כל המזמור כולו מדבר בתפלת מחילת חטא וסליחת עון מעין הבקשה הנזכר בפנים וגם נאמר באל"ף בי"ת ראוי מפני זה לאומרו אחר אמירת אשמנו הנ"ל הנסדר ג"כ על סדר א"ב כי לא מצינו בכל מזמורי התשובה שנסדר בא"ב כ"א זה בלבד וגם טוב להתחיל בזה המזמור בהכנסת י"כ לפי שנאמר בתחלת מזמור זה אלהי בך בטחתי וגומר ואנו בטוחים שהקב"ה יכפר עונותינו ביום הזה (כמו שהשיב היהודי החייט לשוטר העיר וכו' עיי"ש):

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתקשיב שועתי ועתירתי וכשם ששמעת לתפלת מי שהתפלל לפניך בזה המזמור כן תשמע לתפלתי ותאזין ותקשיב לתפלתי ותחינתי הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרינו ומשגיאות זכיני ומנסתרות נקיני תשוב תרחמני ותשליך במצולות ים כל חטאתי וכל חטאת עמך בית ישראל במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם תתן אמת ליעקב חסד לאברה':

וידוי ותחנה ליוצר יום כפור:
ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערוך לך ואצפה אליך ה' שועתי ובבוקר תפלתי תקדמך. השמיעני בבוקר חסדך כי בך בטחתי. יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חיי:
תחינה זו למהר"מ אלשאקר:
במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום אם ימדו שמים וגלגליהם ויחקרו זרועות עולם וכל הככבים וכסיליהם ואריד בשיחי ואהימה בצבאם ופקודיהם ואם אשפוך שיחתי כטיפת מי הימים וגליהם וטפות מי הגשמים וכל הנהרות והאגמים וברגעי כל הימים והשנים אשר מלפניהם וכל הבאים עד עולמים אלף אלפי פעמים לא אוכל להשיג קצת מתהילותיו ונוראותיו ואת תפארת גדולותיו. ומה אני בוז וכלימה עפר מן האדמה. לספר כל מלאכותיך אלהינו וגבורתך מלכינו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ולאבות אבותינו ואתה סבת כל סיבה ועלת כל עלה בלי ראשית ותכלית ולך דומיה תהלה: מה רב טובך אשר עשית את עבדיך וטובתי בל עליך חלצתני מכמה פגמים.
והצלתני מכמה נגעים. ושמרתני ממקרי הזמן הרעים ומבור שאון דליתני ומתהומות הים העלתני ומבור השבי הוצאתני וזבד טוב זבדתני וגמול טוב גמלתני. וחלף הטובה. שלמתי משובה וחובה. ועד זקנה ושיבה קצתי בתוכחותיך ועברתי על מצותיך וחללתי תורתיך והכעסתיך לרגע וחובי וארבי טמן בחובי ובצלעו כסיתי כאדם פשעי ולשקר נסכתי דמעי לשוני רכה ועיני דמע מפכה (כלשון והנה מים מפכים מן הכתף דיחזקאל ופירש הוציא). ותפלתי אינה זכה דברי עונות מני גברו ועלי חברו וראשי עברו דרך הישר מאסתי ועמל קצרתי ומדרכי הרעים לא סרתי ועליהם לא נחמתי לא בושתי ולא נכלמתי וחטאתי ואשמתי, וחסד אל כל היום, כחשתי ומעשות הרעות לא נמנעתי ולעשות רצונך אלהי לא חפצתי נשאתי שמך הגדול לשוא ולשקר ערב ובוקר פעמים אין חקר ולחמתי לחם כזבים ושתיתי מי העצבים ויין ענושים ונושים פרצתי הגדרים והטחתי דברים דברי פי און ומרמה לא כסת' פני כלימה דבריך בזיתי והרע בעיניך עשיתי ולהכעיסך עשיתי לי כונים עשרת מונים ולבותי אחר עיני זונים כיונים על אפיקי מי הנאצות חונים נתערבתי עם שונים ומוני' וכליותי אל דרך הרע פוני' המה יעצוני בהבליהם ובנכליהם לרדוף אחר התאוה והשררה ולעזוב דרך ישרה ולתור אחרי שרירות לבי ועיני ומשכוני בחבלי שוא זדוני ונלכדתי בפח עוני ואומר זך לקחי ועל שקר שמתי מבטחי וככחי אז לחטוא בילדותי ובחרותי כן כחי עתה בזקנתי ואחריתי וארוץ כצבי לעשות תאות לבי וכאיל אדלג שור והיה העקוב לי למישור ולא יראתי לנפשי כי יצאתי מהמצות חפשי

והלכתי אחר תאותי ולא בנתי לאחריתי לא בושו פני ולא נכלמו ודרך הרע אחזו למו ויד יצרי היה אלי וכזה דבר אלי כל אשר תמצא ידך עשה כל ימי דבאך ושמח בילדותך ובכל אשר תשאלך נפשיך כי אין מעשה וחשבון נרשם במקום אשר אתה בא שם ובחלק אמריו דחתיני ומדרך הנכונה הרחיקני אנסני ופתני הביאני במצודה חקוקה ושם במתני מועקה בלי חרפה לצדקה השיגוני עונותי וקלקלתי דרכי ומדותי כל ימי זה חלקי מכל עמלי (עכ"ל ר"מ אלשאק"ר):

רבש"ע הנה אמרתי לפניך מקצת מעשי הרעים ודרכי המקולקלי' ומפעלי המכוערים לאמרם כולם א"א כי רבו כמו רבו ועצמו מספר כי אין מספר ואין לי פתחון פה להתוודות עליהם ואין בי כח לגלותם ולברר' ולא אעצור חיל לדברם ולחבר רק זכרתי מקצת פשע וחטאת ואשם אשר על קירת לבי חקוק ונרשם, מתבושש אני מחטאתי ומוכלם אני מעונותי ונחפר אני מפשעי בושתי וגם נכלמתי כאשר ימצא הגנב במחתרת שאין לו להשיב מענה: אל מלא רחמים שוכן מרומים אם אתה דן אותי כמעשי וכפעלי אוי לי אבוי לי אוי לי אהא על נפשי. ואם תבקש לנקותי כמטהר ומצרף כסף לא ישאר ממני מאומה כי חפצתי רשע והוספתי חטא על פשע:

ואתה ה' אל רחום וחנון ורב חסד ואמת, באתי לפניך בחרט' גמורה והנני מתמיה על עצמי איך עשיתי הרעה הזאת וחטאתי לאלהים ולא היה פחד אלהים לנגד עיני ואיך לא יגורתי מתוכחות על עוני ואיך לא משלתי ביצרי בהנאת רגע א' ואיך טמאתי נשמתי הטהורה אשר נפחת בי ממקום הקודש ואיך עשיתי להחליף עולם גדול קיים בעולם קטן הכלה ואיך לא זכרתי יום המות אשר לא ישאר לפני רק נשמתי בלתי גויתי לכן אלהי בושתי במעשי ונכלמתי בעוני כי הושחרו פני מפני חטאתי ונכפפה קומתי מפני אשמתי ואין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש ואין לי על מי להשען כי אם עליך אבינו שבשמים:

אנא השם, חטאתי, עויתי, פשעתי, כזה וכזה עשיתי מיום היותי על האדמה כל זמן היות נשמתי צרורה בחגוי הסלע כלואה אסורה מבעד לצמת עד היום הזה ועתה נשאני לבי לשוב על עקב בושתי ולשוב אליך בלב שלם בנפש ובמאוד ולהיות כמודה ועוזב ולהשליך מעלי כל פשע ולקצץ הזדון ולבחור בלב בשר חדש ורוח אחרת ולהיות זהיר וזריז ומשכיל ביראת'. ואתה ה' הפותח בתשובה והמסייע לבות הבאים לשוב עדיך לטה' פתח ידך וקבלני בתשובה שלימה לפניך לחזקנו ביראתיך ודבקני באהבתיך ותהיה לי עוזר לעומת השטן האורב במסתרי' כארי וכדוב להכשילי ולהלחם בי בתחבולותיו ומבקש נפשי למות עם יורדי שאולה סכל עצתו והרחיקהו מעלי לבלתי פגוע ברמ"ח

איברי גער בו ואל יוסיף לעמוד על ימיני לשטני למען אשתעשע בחוקיך ואל יעכבו חטאים הרבים והעצומים את כל תפלתי כי אין בינך לביני מסך מבדיל כ"א עוני ופשעי אשר יגורתי מפניהם ואל תשיבני ריקם מלפניך:

ויאמר מזמור ל"ח מזמור לדוד להזכיר:

זה המזמור חיבר דהמע"ה להתפלל בו כל איש מדוכה בחליים כמ"ש הרד"ק ז"ל ואין חולי כחולי הנפש ר"ל בעלי העבירות כמו שזכר בפי' בזה המזמור כמ"ש אין שלום בעצמי מפני חטאתי וכו' ואומר שם ג"כ ורבו שונאי שקר רמז על היצר הרע הנקרא שינא ומסיים חושה לעזרתי וגו' התפלל שיעזרהו הש"י מנזק היצר הרע לבל ימשול בו עוד וזהו מעין הבקשה הנזכר בפנים בסמוך ושייך לאומרה בתפלת יוצר יותר משאר מזמורים המדברים ג"כ מעניני התשובה לפי שנא' בהתחלתו ה' אל בקצפך תוכיחני וגו' ואמרינן בגמרא אקרא דואל זועם בכל יום שהוא בתלת שעי קמייתי על כן טוב להזכיר זה המזמור שחרית שהוא עת הזעם אך הפעם.

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא שכשם ששמעת לתפלת מי שהתפלל לפניך בזה המזמור כן תשמע לתפלתי ותקשיב לתחינתי ביום הזה לב טהור ברא לי אלהים בריאה חדשה ממש כאלו היום נולדתי ונוצר בזכות שהתפללנו לפניך תפלת יוצר:

אלהי ואלהי אבותי תבוא לפניך תפלתי ואל תתעלם מתחינתי שאין אני עז פנים וקשה עורף לומר לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי צדיק אני ולא חטאתי אבל עווני אני מכיר ואת חטאי אני מזכיר והנני מתוודה לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי בכפיפת ראש בכפיפת קומה בנמיכת רוח בחלישת חיל בשבירת לב בקידה בכריעה בהשתחויה באימה ביראה ברעדה בפחד בחלחלה ביללה בגנוח בקינה ונהי בנאק' בבכי ובדמע על החטאים ועל העונות שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך ה' אלהי בסתר ובמחזה כתובים משני עבריהם מזה ומזה לא ראוי זה כראוי זה:

(זה לשון צדה לדרך):

את אשר אהבת שנאתי:

ואת אשר אמרת המרתי:

את אשר בחרת ברחתי:

ואת אשר בנית הרסתי:

את אשר געלת לבשתי:

ואת אשר גזרת הפרתי:

את אשר דברת עברתי:
ואת אשר דבקת הפרדתי:
את אשר הורית המרתי:
ואת אשר החמרת הקלתי:
את אשר זכית חייבתי:
ואת אשר זכרת שכחתי:
את אשר חייבת זכיתי:
ואת אשר חבשת הכיתי:
את אשר טהרת טמאתי:
ואת אשר טמאת טהרתי:
את אשר ישרת עקשתי:
ואת אשר יספת גרעתי:
את אשר כבדת בזיתי:
ואת אשר כתבת מחקתי:
את אשר למדת שכחתי:
ואת אשר לעגת שבחתי:
את אשר מאסת בחרתי:
ואת אשר מחצת חתלתי:
את אשר נטעת עקרתי:
ואת אשר נתצת בניתי:
את אשר סגרת פתחתי:
ואת אשר סמכת הפלתי:
את אשר עזרת החליתי:
ואת אשר אטרת גליתי:
את אשר פסלת הכשרתי:
ואת אשר פגלת אכלתי:
את אשר צדקת סלפתי:
ואת אשר צפנת חפשתי:
את אשר קדשת חללתי:
ואת אשר קרבת רחקתי:
את אשר רחקת קרבתי:

ואת אשר רצית מאסתי:
את אשר שכנת געלתי:
ואת אשר שקצת חבבתי:
את אשר תקנת העויתי:
ואת אשר תמכת השחתי:
ע"כ בושתי ונכלמתי ונאלמתי מרוב חטאתי ונפעמתי ונפלאתי מרוב אשמתי כי רבות אנחותי צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי ואת הרע בעיניו עשיתי כמעט כסדום הייתי ולעמורה דמיתי:
ועתה אל נא יחר לאדוני וסלחתי לעוני כי רב הוא. אנא ה' מודה אני לפניך חטאתי עויתי ופשעתי אוי נא לי על חטאי, ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה למען שמך הגדול עבור על פשעי כי עמך הסליח' ואין זולתך למחול ולסלוח חוס עלי למען רחמיך הרבים וחסדיך הגדולים ואל תורידנו שחת בחטאי הגדולים:
ועתה ה' הלא חסדיך עם כל בשר ובמדת טובך אתה נוהג עם כל חי ובעבור חסדיך הגדולים בראת התשובה קודם שבראת עולמך כי ידעת כי יצר לב האדם רע מנעוריו לכן תקנת לו רפואה קודם מכתו ועל כן אני החוטא בעל רמה ותולעה מפיל תחינתי ובקשתי לפניך סלח ומחל לכל חטאתי העבר את אשמותי ונקני מעווני הלא כך מדתיך מיום שבראת עולמך למחול ולסלוח לשבים אליך כמ"ש ה' ה' אני הלא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא וישוב רבון העולמים הן אמת אף שחטאתי היצר הרע גבר עלי אבל לא עלה על לבי ובכליותי למרוד בך ובמצותיך חס ושלום רק מה שעשיתי לא עשיתי אלא דרך תאווה:
ועתה מחדש מקרוב בא לי רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' כי נחמתי את אשר עשיתי והנני תוהה על הראשונות ואצעק על העבר ואתפלל על העתיד ואשפוך לבי כמים נוכח פני ה' אליך ה' אקרא ואל אדוני אתחנן, לב טהור ברא לי אלהים. מכלל דאיכא טמא עד השתא. מכאן ואלך קראתי בכל לב ענני ה' ענני שמע ה' קולי אקרא וחנני וענני העבר עיני מראות שוא בדרכיך חייני דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני כי כל מצותך אמונה, שקר רדפוני עזרני, תחי נפשי ותהללך ומשפטיך יעזרוני שמע ה' וחנני ה' היה עוזר לי חושה לעזרתי ה' תשועתי כי יודע אני כי אין עוזר ומושיע זולתיך ואין לי לחזור כ"א עליך כי אתה ה' אלהי:
ויאמר מזמור נ"א (למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא כאשר בא וכו'):

והוא המזמור אשר קראוהו המפרשי' מזמור של התשובה והוא מזמור נכבד מאוד מפני שכולו תשובה והתנצלות על החטא ובקשה סליחה ומחילה וכפרה וכתוב בו הן אמת חפצת בטוחות וגו' ופירש הרד"ק הן אמת שחפצת היא בטוחות כלו' אעפ"י שחטאתי היצר הרע גבר עלי אבל לא עלה בלבי למרוד בך ועתה אני מתחרט וכו'. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם ואלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא שכשם ששמעת לתפלת מי שהתפלל לפניך זה המזמור כן תשמע לתפלתי ותקשיב לתחינתי ביום הזה ואל יעכב שום חטא ועון מלקבל תפלתי ולתפלתי תתאוה ותכסוף ותאמר לעונותי ולפשעי קץ וסוף. בזכות שהתפללנו לפניך תפלת מוסף: וידוי למנחה מצאתי תחינה זו בסדור ספרדים:

רבש"ע ויהי כעלות המנחה בהעלות על לבבי חטאתי ופשעי וחובי יראה ורעד יבא בי, ישבתי משתומ' ומחשבותי תמהים וסעופי נוהים ותוהים בקום למשפט אלהים בשבתו על כסא דין מי לא יראנו ובהתוכחו עמו מי ידברנו מה אעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה אשיבנו כאלם לא יפתח פיו נאלמתי ומרוב עוני שוממתי בושתי וגם נכלמתי אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה מה יענה לפני שוכן רומה עפר מן האדמה פן ירשיעני אם אצדק ועוני אם יהיה נדבק מה אדבר ומה אצטדק מליץ טוב בעדי אויתיו ובקרבי חפצתיו ולא מצאתיו קראתי לראשי ומצחי ופני לבקש לי מלפני ה' אולי ישא פני ויענני ראשי איך ירום ראש נהג קלות דאש ואמר לשוב מאחרי המתנשא לכל ראש השיבוני פני אשר נכלמו מפניו במה יתרצה אל אדוניו העז איש רשע בפניו ומצחי יענני איך יזכו ילוד אשה וחטאתיך על לבך חרושה ומצחך נחושה דברתי לפי ולשפתי וללשוני להתפלל בעדי אל צור מעוני אולי יראה ה' בעוני ויענני פי איך לפני שוכן מעולה יהיה פתחון פה לדבר מלה פה דובר נבלה השיבוני שפתי בשפה רפה וחלקלקות איך תדברנה למול דובר צדקות שפתי חלקות ותענה לשוני האם פני נורא תהילות יאות לי לחלות לשון מדברת גדולות אמרתי ללבי ולנפשי להתפלל ולשפוך שיחה לפני קדושי כבודי ומרים ראשי ויענני לבי איך יתפלל לב טבע ביון מצולה הרהורי עבירות איך יכול לכוין לב חורש מחשבות און והשיבני נפשי איך תאונן לפני בורא תחת ומעל או איך תשפוך שיחה לפני שוכן על נפש כי תמעל מעל שאלתי לכפי להיותם פרושות אל כפים אל אל בשמים ויענוני איך תהיינה בלי נקיון כפים פרושות השמים בקשתי לרגלי להלוך לבית אל לערך שועי ויענוני איך תלכנה לבית חל לא חפץ רשע רגלים ממהרות לרוץ לרעה אוי לי כי איברי אשר חשבתי יקימוני ממכשול עוני הם הכלימוני קראתי למאהבי המה רמוני על כן קראתי לעליונים ותחתונים אולי יעתירו בעדי ויפלו תחנונים לאדוני

האדונים ואקרא ולא מצאתי משען ולא סומך וצעקתי ולא ראיתי מחזיק ולא תומך ואביט ואין עוזר ואשתומם ואין סומך ואחשבה בלבי אם אין אני לי מי לי אנכי מודה עלי פשעי ומעללי, וה' אלהים יעזור לי וכל אחד מאיברי מפחד עווני המר והתוודה חטאתי בקול מר וקרא זה ואמר (אשמנו וכו' ואתה צדיק וכו'): ועתה אב הרחמים אדון הסליחות, זכור נא במדת רחמיך וחסדיך ואל נא תגמול עלי כחטאתי ועוונותי אשר לא שמרתי מצותיך והשלכתי את תורתיך אחר גווי ועתה ה' משפטיך רבים ואמת ואל תגמלני כעונותי כי חטאתי לפניך ולא הלכתי בדרכיך. ע"כ ערב ובוקר וצהרים אשיחה ואהימה כי יתחמץ לבבי וכליותי ישתונן על בושת עלומי וחרפת נעורי כי רבו ועצמו ועתקו וגברו ומרוע לא סרתי ואני תמיד איחל לחסדיך כי ימינך פשוטה לקבל שבים סעדינו וסמכני וברוחך הטובה הנדיבה תסמכני כמאמר הכתוב ארפא משובתם אוהבם נדבה ומבלעדיך אין עזרה ואתה אב הרחמים תשליך במצולות ים כל חטאתי ואשמותי ועוני ופשעי תהי ידך לעזרני בטרם אלך ואינני כי אתה ש"ת המתחרטים:

ויאמר מזמור ל"ב (לדוד משכיל אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכו'): כי תוכו רצוף מחילת חטא ועון כמ"ש שם ואתה נשאת עון חטאתי סלה שהוא לשון ודאי ושייך זה המזמור לתפלת מנחה יותר משאר מזמורי תשובה כי בו נאמר על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא ומלת לעת מצוא רומזים על תפלת המנחה לפי שהוא באמצע היום שאדם טרוד בעסקיו ומניח הכל למצוא לו עת פנוי להתפלל אותה בזמנה:

ויאמר תחינה וידוי (לנעילה עת לקצר) ה' חנני רפאה כי חטאתי לך בזדון לבי במרד ובמעל במחשבה ובדיבור בפועל מיום עמדי על דעתי רק רע כל היום הייתי לכן אין קץ לאשי חובתי ואין מספר לנחוחי אשמתי בחיוב חטאת ואשם עברתי במרד ובחיוב עולה ויורד בחיוב מלקות ארבעים ובמכת מרדות ובחיוב מיתה בידי שמים וכרת לבור ודות בחיוב הרג וחנק שריפה וסקילה ופרטם לא יכול ספר או מגילה וסמכתי בך שדרכך למחול זדון ופשע ותחפוץ בתשוב' כל אדם ואף לרשע והפסוק לי לעד ולנאמן ולראי' חי אני נאום ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כ"א בשובו מדרכיו וחיה. (ויאמר מזמור פ"ו) תפלה לדוד הטה ה' אזניך ענני כי עני ואביון אני המזמור זה ראוי לאמרו בסוף הכל כי בו כתב הפסוק כי אליך אקרא כל היום ותפלת נעילה הוא סוף היום:

ויאמר יה"ר כמ"ש לעי' אחר מזמור מוסף עד ביום הזה ואח"כ יאמר זה: אל נורא עלילה המציא לנו מחילה בזכות שהתפללנו לפניך תפל' נעילה כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום כי סלעי ומצודתי אתה ולמען שמך תנחני ותנהליני ובתשוב' שלימה תקבלני ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי:

סליק ספר ברית אברהם בסיעתא דשמיא:

צואת רבי שעפטל ז"ל

צוואת של הגאון החסיד מוהר"ר שעפטל בן הגאון הגדול מוהר"ר ישעיהו זצ"ל: אחת שאלתי מאת ה' ואותה אבקש לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר אורך ומים ושנות חיים יוסיפו לך אמן כן יהי רצון:

פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה זה השער לה' צדיקים יבואו בו, פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים, לא ימושו דברי זה מפיכם ומפי זרעכם ומפי זרע זרעכם מעתה ועד עולם. את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה אדבר עמכם להטיבכם באחריתכם תשמעו לי ושלא יהיה נאבד קונטריס זו. ואם יחפוץ איש להעתיק תנו לו כי מוסר הוא ודרך חיים תוכחת מוסר ושמעו אלי ותחי נפשיכם לאי"ט א"ס. לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה מה חיי ה' אלהים יתן לנו חיים ושלום ולכל ישראל. יה"ר מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שלא יהיה פתחון פה להמקטרג מאחר שכוונתי לש"ש ובהיות כי לא ידע האדם עתו ונמצא כל ימיו בתשובה כמו שארז"ל שוב יום א' לפני מיתתך ואם בתשובה כך גם זה בכלל מאחר שאין אדם יודע ענין גויעת עתו איך הוא עליו יהיה האדם מוכן בצוואותיו לצוות בניו ובני ביתו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ובכן שמעו אלי ותחי נפשכם אתם בני וכלותי ובנותי וחתני ואתם נכדיי אשר אתם הם עמי וצאצאיכם וצאצאי צאצאיכם על כולכם אני קורא המקרא ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום:

קהלת בחכמתו סיים סוף דבר הכל נשמע את אלהים ירא ומצותיו שמור כי זה כל אדם לפי מה שכתבו חכמי המוסר ורמזו ופירשו את אלקים ירא שיהיה ירא וחרד על מ"ע ואת מצותיו שמור על מצות ל"ת שהם בכללם תרי"ג. רמ"ח מ"ע נגד רמ"ח אברים. שס"ה ל"ת נגד שס"ה גידין, וזהו הפשט כי זה כל אדם דהיינו עשה ולא תעשה נגד כל האדם וחושבנא דדין כחושבנא דדין ובהיות כן צריך האדם להזהר לקיים שיהא אבריו תמימים ובהתחסר מצוה נתחסר אבר א' ונעשה בעל מום וזהו רמז בקיום מצות יהיה תמים בגופו.

ועתה אהו' בניי אשר נפשי קשורה בנפשכם מה אוכל להוכיח ולהוסיף לדבר כמו שהקדמני אבי זקני החסיד:

בעמק הברכה. ובברית אברהם. וביש נוחלין. ואחריו קם אבי החסיד איש האלהים בספרו שדיבר מכל המוסרים ואותן ספרי' יהי שמורים בפיכם ובמחשבותיכם. ובשער האותיות העמיד אדוני אבי כל המוסר ומדות טובות שידבק בה האדם ובבקשה מכם שלא תוסיפו ולא תגרעו לשמור את כל הדברים ויכנסו באזניכם כאלו הם עומדים בפניכם ומדברים עמכם פא"פ. א"כ מה אוסיף לדבר רק עתה על קיום התורה באתי לעורר אתכם באיזה ענינים ויהיה כאלו אני דבק עמכם ומוכיח אתכם למען תחיו והארכתם ימים אמן: א) בהיות כי ידוע החורבן השלישי שנעשה בימי' בשנת ת"ח לאלף הששי שהי' הרג רב בעו"ה ממש היה דומה לחורבן הראשון והשני אוי נא לנו כי חטאנו והי' בעיתים הללו תערובת רב בעו"ה ומה שחכמי הדור יכלו לתקן עשו ומה שלא היה אפשר היו נשארים בתערובות ויש לחוש פן במשך השני' יעמדו אנשים ויטילו מום בקדשים יאמר א' לחבירו שהוא מאותו זרע וכן הראוי שכל איש אשר הוא בימים ההם יעשה סדר יוחסין לזרעו ולזרע זרעו שיהי' לאות ולמשמרת ובכן להודיע אהו' בני היניק והחכם הר"ר ישעיה סג"ל שאתה בני ואני בן הגאון הגדול החסיד מוהר"ר ישעיה סג"ל בעל שני לוחות הברית בן בנו של איש האלהי מהר"ר אברהם ר' שעפטלש בעל עמק הברכה, וזקני היה בן גברא רבא ויקירא יחיד בדורו שנכתב ונחתם שמו שבתי ב"ר ישעיה סג"ל וזה היה חתן נשיא' עקיבא מאובין ז"ל וקברו בק"ק פראג סמוך לקבר אמי מורתי החסידה וכתוב על מציבתו שלא הניח מה שלא למד' ממש כל התורה כלה היה על פיו ועל אמי מורתי החסידה מרת חי' בדורה היו אומרים שלא הניחה ממעשה האמהות שרה רבקה רחל ולאה, והיתה בת ת"ח מופלג פרנס הדור ומצד אמך היא בת האשל הגדול הרב המופלג מהר"ר משה חריף בן מהר"ר ישראל מלובלין והם כולם מיחוסי משפחה, ולא כתבתי זה כדי להתגאות הן אתה בני והן אתה בתי רק מטעם הנ"ל שתדעו מי אתם ומי אביכם וכן תצוו אתם לבניכם, ובניכם לבניהם עד עולם כי אין הקב"ה משרה שכינתו אם לא ע"י מיוחסים שכישראל: ב) כתב אדוני אבי ז"ל בספרו, אדם כשמגיע זמן למות עומד השטן ב"מ על צדו ומפתה אותו ואומר לו כפור באלהי ישראל ואדם אין לו דעת באותן הימים רחמנא ליצלן ע"כ הנני עומד מעכשיו בפני הש"י שמו הגדול ב"ה ושכינתיה ובפני ב"ד של מעלה ובב"ד של מטה שהנני מוסר מודעה אם חלילה וחס שאדבר סמוך לאותו ענין איזה דבר שלא כהוגן יהיו אותן הדברים בטלין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין על עצמי והדברים של עכשיו הם קיימים באשר אני מקבל על עצמי ומעיד אני שהקב"ה הוא מסבב כל הסיבות ומהוה כל הויו' והוא נצחי

ראשון לראשונים ואחרון לאחרונים ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והן הן הדברים שאני מקבל עלי מעכשיו ולעולמים:

ג) אתם בניי כי אין אדם יוכל לדבר מאלו הדברים על עצמו ולפעמים אני מדבר בלשון נסתר, אמנם הצוואה על עצמי ותקיימו בכם תן לחכם ויחכם עוד בשעת הכנסה לתוך הקבר תעמדו שבעה אנשים צדיקים מי שהיו לומדי' אצלי יאמרו שבעה פעמים מזמור ויהי נועם עד גמירא באותו הרגע. ומי שיהי' ירא וחרד יתפלל בעדי שקב"ה ירחם עלי ויזכור לי זכות אבי ואמי וזקיני ודודי וחמי מורי ורבי לבקש רחמים להצילני מעונשי' קשים הן בשעת מיתה הן לאחר מיתה ותכריזו שבקשתי זה מהם ואם יזכיני השי"ת לסדר סליחה ואקח מסליחה של אבא מורי ז"ל שהוא חיבר על עצמו ומה ששייך לי תעמידו עשרה אנשים כל שלשים יום להתפלל על הנשמה ותעשו לי כבוד אב ואז ימלא ה' כל משאלותיכם לטובה ותזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ואזי תצליחו ואזי תשכילו, ותשכרו אנשים על זה ותנו צדקה בעבורי באותו עת כי צריך אני לרחמים:

ד) שוב הנני מצוה אתכם בכל דרוש ודרוש שאתם תדרשו תאמרו פשע טוב עבורי הן מספר הנדפס והן משאר כתבים שלי והכל בהסברה טובה גם איזה מוסרים בספרי ובכתבים תאמרו ותוכיחו אנשים משמי לקיים דובב שפתי ישנים אולי יגיע לי זכות מזה:

ה) בימי שלשים תתנו צדקות בעבורו ואם יברך ה' אתכם תתנו כל ערב ר"ח צדקה מה בעבורי כפי מיסת ידכם הלא גם אנכי הטבתי עמכם והיה לי צער גידול בנים ומן הראוי שתרחמו עלי ג"כ וה' יברך אתכם בשלום ויברך אותי בזה ובבא, בכל ימים נוראים תנו צדקה בעבור נשמתי ותתפללו על נשמתי הדלקת נרות כל השנה דהיינו בכל שעת תפלה ובכל חודש בשנה א' לקנות בעד רביעית ר"ט נרות לשלוח לבתי מדרשים:

ו) קצרו של דבר ענין התפלה הוא גדול מאד כאילו אתם מקריבין קרבן ואין היזק שתרגילו בכל תפלות שמנה עשרה בחתימות אלהי נצור הוידוי של אשמנו בגדנו וכו' ואם חטאת' במה אזי תפרטו את החטא ביניכם ובין עצמיכם. וראו למען השם להתפלל מתוך הסידור כי אותיות מחכימות ואם יבא איזה הרהור בתוך התפלה או ח"ו בכל היום הנה איזה חטא פלוני שיגבור ח"ו היצר הרע כתב א"א ז"ל בספרו הרגילו עצמיכם בזה הפסוק סעפים שנאתי ותורתך אהבתי ויסולק כח היצה"ר ויגבור היצ"ט על היצה"ר, ותהיו אנשים צדיקים ותמים תהיו עם ה' אלהיכם וכך תרגילו לבניכם ובניכם לבניהם עד סוף כל הדורות ויהיו חלקכם בעולם הבא:

ז) ענין גמילות חסדים עיי' בספרי סוף העמוד. בקיצור ג"ח נוהג בין בעניים בין בעשירים לעשות פעולות טובות לחבירו ואם בפיך בשורה טובה לחבירך תמהר להודיע והיפך להיפך מוציא דבה הוא כסיל. תדקדקו במצות הלוית המת על כל צרה שלא תבא:

ח) ענין סנדק גדול ונורא הוא, להדליק נרות בשעת תפלה והלוואת על כשרי משכנות שזהו עדיף מכל הצדקה ואם יבא עני לבתיכם אל תביישו אותו ח"ו כי הקב"ה עומד לימין אביון רק תנו לו מה ותפייסו אותו בדברים, גם תרגילו טבעכם במדת רחמים ולא במדת אכזריות, וכשתלכו בדרך תתפללו מקודם ותנו צדקה מקודם ובשעת הדרך ראוי לדקדק בתפלה ותפילין וציצית ובענין מאכלים כשמגעילים כלים של גוים ראוי שיהי' עפ"י הדין, ויותר טוב להתפלל על הדרך על פני השדה מן המלון כי שמה מלאים גלולים וצואת בהמה וכלבים גם מגללולי הפסולים. למען השם תדקדקו במצות בשבתך בביתך ובלכתך בדרך כי סתם דרכים בחזקת סכנה וצריך אדם לשמירה מעולה ועיקר השמירה הוא המצוה ומכל מצוה נברא מלאך ויקוים כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך אשריכם אם תשמעו לדברי ותוסיפו שכל ובינה ועליכם נאמ' יראת ה' היא חכמ':

ט) התפילין דעו ששמונה מצות עשה מוזכרין בתפילין ע"כ ראוי ונכון טרם שתניחו התפילין תעלו על מחשבתכם מענין ד' פרשיות שיש בה בה קדושה ויחוד שמו הגדול ענין קבלת המצות יוזהרו סמוך להנחה תאמרו הריני מוכן ומזומן ולקיים שמנה מצות עשה שציונו הקדוש ברוך הוא בהנחת תפילין שבה, קדש לי כל בכור, והיה כי יביאך, שמע והיה אם שמוע, לשם יחוד קב"ה ושכינתי' ברוך אתה וכו'. ואזכרות שצריך להזכי' בשעת תפילין בראש עיין בטור א"ח, ובספר עמק הברכה, גם הזהרו בענית אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא הרי שבע' תיבות. ועוד מצינו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ הרי לך ג"כ ז' תיבות גם וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר הוא ג"כ שבעה תיבות דהיינו בשעת עניית אמן יהא שמיה רבא תזכירו במחשבותיכם מעשה בראשית וקבלת התורה ויחוד של שמיה רבא שהם מורים על ענין אחד ותיחדו אותו ביחוד האמיתי וזהו לדעת מארז"ל העונה אמן יהא שמי' רבא בכל כחו וכו' נגד מעשי בראשית שכחו וגבורתו מלא עולם והכתוב אמר כח מעשיו הגיד לעמו וכן מתן תורה היה קול ה' בכח וכן השבח של יתגדל ויתקדש שמיה רבא אזי כשיגיע עת הגאולה שיתקיים ביום ההוא יתקע בשופר גדול ולא יהיה יצר הרע ואז אנחנו מוסיפין כח בגבורה של מעלה ואנו משיבין אמן יהא שמא רבא וכו' א"כ בעניית זה מייחדין כח של מעלה על זה ארז"ל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו וכו':

גם במזוזה הוזכר שני פרשיות המוזכרין בפרשת תפילין הזהרו ותשמרו אף אם יש לכם כמה חדרים בבית אחד כולהון חייבין במזוזה ותראו למען השם שסביב המזוזה יהי' נקי מטיט וצואה ודומיהן והיה מחניכם קדוש וכבר נדרש בזוהר מזוזת שהוא ז"ז מו"ת ולא יבא מות במחנותיכם:

י) ועפ"י קדושות הנ"ל קדוש יאמר לכם על כן באתי להזהיר אתכם על המעשר כתיב העשירי יהיה קודש לה' למען השם האחזו בה מצוה זה לחשוב חשבונות שלכם כדי שתתנו מעשר לעני הקרוב קרוב קודם והיה תמיד מוכן מעות מעשר ואין לך מצוה שמותר לעשות מפני השכר כמו מעשר שכתוב אצלו עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר וכן אני נוהג וראיתי לדקדק מאדוני אבי מ"ו ז"ל ע"כ אל תניחו ואשריכם בעוה"ז וטוב לכם לעוה"ב ואל תאמרו שאני נותן בשנה הרבה יותר ממעשר לא כן דוקא חשוב המעשר, ולא תפטרו מחמת נתינת המעשר ליתן לצדקה, אמנם לא כן צדקה ומעשר לחוד כידוע בפוסקים. ואחזו בזה ומזה אל תניחו ידכם. המשא ומתן למען השם ראו שתהיה באמונה, ועיין בספר אדוני אבי מ"ו ז"ל במסכת חולין:

יא) כעס הוא אבי אבות הטומאה ורגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו למען הרחמים הסירו המדה המגונה מכם אדרבה תראו פנים שוחקות עם אנשים. גאוה מדה מגונה ומושך רעה לעצמו, מדת המיצוע טוב שלא יהיה חברותה נמי עם כל א' וא' רק לפי עניינו והכל בחכמה. קללות גורמת הרבה רעות בביתו של אדם רחמנא ליצלן אל תפתחו פה לשטן כי לא כל העתים שוות: יב) שבועת שוא תביא עניות בתוך ביתו ב"מ. בקצרה אני מצוה אתכם שתקראו בכל פעם בשער האותיות בספר א"מ ז"ל ואזי תצליחו ואזי תשכילו:

יג) כתוב בספר חסידים סי' כ"א הראשונים היו כותבים את באיגרות עונותיהם, שהוא עתיד ליתן דין וחשבון עליהם כדי להתוודות על חטאם ויעשה תשובה וטוב לכותבם לקיים מה שנא' וחטאתי נגדי תמיד ויזכור יום המיתה וגיהנם יום הדין ולבסוף אהבת שמים, אך ברמז יכתוב אותם שלא ימצא שום אדם ע"כ בניי יצ"ו הזהרו לעשות תשובה בכל יום שעה אחד תתבודדו ביחידות ותתקנו מעשיכם מה שחטאת' באותו יום, לא דמי התשובה שנעש' מיד אחר עשיית החטא ממה שנעשה למחר מכ"ש אם ימתין ליו"כ זמן הכפרה צריך תשובה יותר קשה. וכבר הזהרתי על הכעס כי מן הראוי להאריך במוסר זה כי דומה לעובד ע"ז רחמנא ליצלן. זהו הריוח של המתכעס שמזיק לגופו אין דבר מה שמזיק לגוף כמו הכעס וכל מה שאדם עושה בכעסו הכל שטות ושגעון. ע"כ השמרו אל תזיקו לגופכם ולנשמתכם פשיטא. אגב זה אני מזהיר אתכם ומצוה שלא תאחזו בידכם דבר המזיק לשחוק בהם כי מיד השטן מקטרג בעו"ה כגון לשחוק עם כלי משחית

הנקרא ביק"ס וכן לאחוזי חרב או שאר דבר המזיק בידו כדי שלא תצא חורבה מידכם ח"ו כששטן מצליח בעו"ה ואח"כ יעשה תשובה ומצות ומה לו לזה גם לא תלכו על הגשר רק ברגלים ולא לישב בעגלה כי השטן מקטרג בשעת סכנה חלילה או תחת קיר נטוי ובשעת הליכתן על הגשר בעת ההכרח תאמרו והוא רחים יכפר עון, וכן מזמור, יושב בסתר וכו',:

יד) שוב אני מצוה על מחלוקת, ברחו ממדה זה שהוא מאוס' במאוד ראה על מחלוקת המים ביום שני שהיא עולם לא נאמר בהן כי טוב, מחלוקת רעה שהוא מבלה נשמה וגוף וממון מחלוקת תכלות כליי' מביא לעולם, מימי ראה ראיתי אותן שהיה מחזיקי' במחלוקת נעשו עניים וכמה רעות רבות וצרות הנמשך מהם כי קצר המצע מלהשתרע עונשים הנמשכים מזה אותו האיש נמסר ביד משלחת מלאכי רעים ב"מ, ואם אמרתי נגד יחיד ק"ו נגד צבור אל תמרדו בהם לעולם הלכה כרבים. ואם בעיניכם שעושים לכם איזה רעות תלכו לדבר עמהם ביחידות ובבית הוועד ותציעו דבריכם לפניהם בנחת ובענוה בלי הרמת קול כי אלהים נצב בעדת אל. זולת זה אם תזכו להחזיק ישיבות וקהל אינם רוצים להניח אתכם שתחלה תאמרו בפה רך ואח"כ בפר"ך ותודיעו צערכ' לרבים שאתם מבקשים להחזיק ישיבות כי ירושה היא לכם מאבותיכם ואם לא ישגיחו אזי תעשו מה שתוכלו לעשות כי מחלוקת זה לש"ש הוא וה' עמכם ואז תצליחו ואז תשכילו. גם בכל זה אני מצווכם שלא יהיה מחלוקת עם נשיכם כי אתתא פלג גופא הוא וכל זיווג הוא מן השמים וארז"ל אוקירו לנשייכו כי היכי דליעתרו שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. וראו שתמיד השכינה יהיה שורה בבתיכם והיה מחניכם קדוש בכדי שתולידו בנים ובנות יראי שמים ואם רוצים שתתנו להם הרבה תאמרו עמהם בנחת, אהובתי מה לי לעשות כי אין ביכלתי אם דעתך נוטה לגנוב או לגזול ח"ו ואין ספק שתשמעו לקולכם וטוב ארוחת ירק וגו' וכן להיפך. אתם בנותי וכלותי וצאצאיכם וצאצאי צאצאיכם תחזיקו בעליכם בכבוד ובאהבה רבה ואל תצערו לבעליכם על זה ותזכירו להם אם תתכעסו בעליכם תלכו חוצה ולאחר שיכלה זמן הכעס תוכיחו לבעליכם צוואתי מה שאני מצווה על זה. והזהרו בשבועות ונדרים, כי כל זה גורם עניות ב"מ, ומכ"ש להוציא קללה מפיו הזהרו ותשמרו תרחיקו ממרה זו כמטחוי קשת וישבתם לבטח בבתיכם. ואגב זה אני מזהירכם כשמגיע ליל טבילה של נשותיכם תתפללו התפלה איש ואשה התפלה של הרמב"ן ותמצא בספר של א"א מ"ו ז"ל דף ק"נ תעיינו שמה ותהיו רגילים בתפלה זו ואין ספק שהש"י ישמע קולכם:

ותקיימו כל מה שכתב שמה באותו דף, וכבר הזהרתי אתכם כי שער האותיות שלו יהיו רגילים בפיכם ואשריכם בעוה"ז וטוב לכם לעוה"ב:

טו) ובכלל דבר המזיק הוא השכרות דבר מר ורע ומחלל ש"ש וגורם לבא הרבה רעות ועבירות ומה שאין אדם לוקח כל חללי דעלמא ובשכרות עבירה החמורה קלה בעיניו וי אני מצווח למי שאוחז בדרך השכרות כי הרבה בכיות בכיתי על עצמי כשהייתי שיכור. בראש ביטול תפלה ותורה, אדם מדבר בשכרות מזיק את עצמו בדיבור היוצא מפיו שאין אדם יכול להזהר בשעת שכרות וי לי' וי לנשמתי' וזולת כאב הראש וכאב ברמ"ח אבריו עד שצועק ראשי ראשי הביטו נא וראו לסלק זו החרפה מעמכם:

טז) איסור שעטנז, אל תאמינו לשום חייט רק תבדקו ועיין בשער האותיות מזה:

יז) שוב הנני מצוה אתכם הרחקות עריות קדושים תהיו לאלהיכם, אל תדברו שיחה עם שום אשה ואם בהכרח עבור איזה עסק תדברו במהירות ויהיו בעיניכם כהני קאקי חוורא אשרי האיש שמרחיק עצמו מהם ומכ"ש ח"ו לילך במחול עמהם לא מבעי' לאחוז יד ביד פשיטא דלא ינקה רק אפי' בלא אחיזת ידים רק לרקוד נגד פנים ואחורי' והשטן מרקד ביניהם. למען אלהי ישראל תרחיקו מזה הענינים בתכלית ולא יצא שום שם רע עליכם זכרו בה' כי קודש תהיו לכם:

יח) ענין מאכלות אסורות תקראו ס' של אדוני אבי ז"ל ויהיה שגור בפיכם ולא תוסיפו ולא תגרעו ממנו לשמור את מצות ה' אלהיכם. משא ומתן באמונה עיינו בשער האותיות במסכת חולין שלו וצדקה ומעשר ובמסכת מגילה ואל תסורו מדבריו כי כל הפורש מדבריו כפורש מן החיים אתם בניי וחתניי וכלותי ראו להיות שגורים הצואה בפיכם ואתם בניי אם תזכו להחזיק ישיבות אל תהיו מכת הפזרנים יותר מדאי גם לא החזיקו כילות ראו לכבד עניים לומדים כפי הברכה ברך ה' אתכם לפי הברכה הבא ובזה תמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

יט) מן פקדונות אם יהי' באפשרות לכם להרחיק מהם עשו ואם לאו אזי חלילה וחלילה לכם לשלוח יד בפקדון כי אני מכיר כמה אנשים ששלחו ידם בהם לא די מעבירה כי כפר בהשלישי שביניהם הוא הקב"ה גם זה ראה ראיתי שקהל סילקו מנאמנות שלהם וכותבי' בפנקס הקהל שזה איש אסור לבא בקהל: ואוי לו זה שגמל רעה לנפשו ולא חס על כבודו וכבוד משפחתו כ"ש וק"ו מי שיש מעות צדקה בידו שצריך ריחוק מהם יותר מבאש ובמים:

כ) מאד הזהרו מענינים סדר סיפוק צרכי בית עיינו ביש נוחלין מה שציוה אבי אבא איש אלהים מוהר"א שעפטל ז"ל וזכותו יגין עלי ועליכם וכל הדברים שמצוה יהיה לפניכם כשלחן ערוך ותעיינו בהם כי חיים הם למוצאיהם:

כא) בניי יצ"ו הזהרו מעצלות ומעצבות ואף שאין אתם עמכם כדרך הארץ אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי כל מה שהקב"ה עושה לטב עביד ועבדו את ה' ביראה ובשמחה ותהיו שמחים ביסורי' אם טוב ואם רע חלילה, רק התפלל על הענין הזה בדמעות ובתחנונים להקב"ה ובעל הרחמים ישמע לתפלתכם ותהיה ראשיתכם מצער ואחריתכם ישגה מאוד כי אין השכינה שורה על מי שהוא עצל ועצב. כשתלכו אל הדרך תתנו צדקה תחלה מה טוב ומה נעים, ותפלת הדרך תאמרו בלשון רבים:

כב) אתם בנותי וכלותי, הזהרו למען הש"י שלא לשכוב שום תינוק במטה שלכם קודם שיהיו שתי שנים ותהיו רגילים לקרות חומש בלשון אשכנז גם ספר לב טוב:

כ) בעמק הברכה אשה בשעת הריון תתפלל תמיד שיהיו לה בנים ת"ח ויהיו נזהרים בהדלקת הנר של שבת ויהיו כוונתם לש"ש וידעתם כי שלום אהליכ': כג) קנאה שנאה ורכילות ולה"ר כולם אינם נכנסי' במחיצתו של הקב"ה, הרחיקו מזה אדרבה תראו שתהיו כולם אהובים כשתדברו עם אחרים תראו להם פנים שוחק' וכל רואכם יאמרו כי הם זרע ברך ה' וכשתראו איזה חטא מאחרים תוכיחו בינו לבין עצמיכם ואמור לו שאתה אוהב שלו ורוצה אתה להביאו תחת כנפי השכינה ולהרחיקו מן הנזק הן בעוה"ז הן בעוה"ב וכשתהיו יושבי' אצל הקהל להוריד חזן או שמש מאומנתו וכ"ש ח"ו איזה רב חלילה לכם לשלוח ידכם בו רק אם הוא בעל עבירה תייסרו אותו ותתרו בהם להעביר אותו מאומנתו ואל תהיו אחרי רבים לרעות. גם הזהרו כשתלכו במקום מטונף או על מקום אשפה או שאר מקומות מכוערים אזי תהיו רגילים להטיל רוק מפיכם פעמים ושלש ותאמרו טול חלקך טול חלקך ג"פ. גם לשמור מן המזיקין ב"מ, תהיו רגילים בתחנה זו א' בבוקר וא' בלילה בשעת ק"ש וז"ל:

יהי רצון מלפניך ה' או"א, עשה למען שמך הגדול המוכתר בכתר האמונה שתצוה למלאכיך הקדושים הטהורים הממונים על עסקי בני אדם שישמרו ויצילו אותנו ואת כל בני בתינו ולכל ישראל אותי ואת אשתי ובני מכל פגעי' רעים מכל חלאים ונאמנים ומכל פחד אימה ויראה ורעד ורתת מרוח רעה ומשידין ומליליין ולילתו ומכל מיני צפרירן טהורין רוחניים ארציים מימיים ההולכים בסתר ובגלוי ביום ובלילה מכל פחד לילה ומכל רוחות רעות ומכל חולי הנכפה ואסכר' וחולי שחורה ולבנה ואדומה וירוקה ומכל

שנוי אויר ומכל דבר ומגפה מכל פחד לב ודוחק לב ותמהון ומכל חלומות רעים ומכל רוח כישוף ונהיה נושא חן בעיני אלהים ואדם:
אחישה מפלט לי מרוח סועה מגדול עוז שם ה' בו ירוץ מסער ג"פ צדיק ונשגב ג"פ מסער סועה מרוח לי מפלט ונשגב צדיק ירוץ בו שם ה' עוז אחישה ג"פ מגדול ג"פ בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' קומה ה' קדמ' פניו הכריעהו צור עולמים ג"פ פלט' נפשי מרשע חרבך, ג"פ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את חרבך מרשע נפשי פלט' הכריעהו עמו בשלום ג"פ פניו קדמה ה' קומה, ג"פ בשלום עמו את יברך ה' יתן ה' צבאות עמנו משגב לנו לעמו עוז ה' ג"פ אלהי יעקב סלה, ג"פ אתה, סתר לי מצר תנצרני רני ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך פלט תסובבני סלה ג"פ ג"פ סלה תסובבני פלט רני תנצרני ה' הושיעה המלך יעננו ביום מצר לי סתר אתה, ג"פ קראנו ג"פ ותהיו רגילים בתחינה זו וה' ישמור אתכם בצאתכם ובבואכם לחיים ולשלום גם תהיו רגילים בכל יום לומר עשרת הדברות לשון המוזכר בפ' ואתחנן.
ובערב סמוך לשינה תקראו עשרת הדברות אלו גם הוו רגילים במנחה קודם אשרי לומר פ' תמיד וידבר ה' וכו' ואחר כך אשרי וי"ח ברכות: עתה באתי להזהיר מה שנוגע בענין ווי העמודים, שאו נא עיניכם וראו שמה ומה שסיימתי אחר כל עמוד מדברי מוסר והשמרו שלא תפילו דבר ארצה: כד) כתוב בתורה וזאת התורה אשר שם משה והרי מצינו ושמתם על לבבכם לא זכו ח"ו סם המות, זכו סם חיים. פירש לא זכו שלומדים ח"ו כדי לקנטר לחבירו רע עליו המעשה מוטב שנהפך שלייתו על פניו ולא יבא לעולם. ויש עוד שלא לשמה כגון שלומד ע"מ שיקראנו רבי או ע"מ שיהי' רבי אף שלא לשמה ארז"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה מ"מ לא טוב הדבר ולא מצליח רק תלמדו תורה לשמה וכדי לשמור ולקיים ולעשות זהו תורת ה' ואזי תשכילו והנה לפעמים אדם קורא בתורה ובא על מקום אשר לא מבין הפשט אף שהוא למדן וזהו הסיבה שלמד שלא לשמה והשטן מסתים מעיינותיו של חכמה וכשתראו כך אזי תפסיקו מעט ותלכו לפחות ד' אמות ויותר ותאמרו נסחא של אהבה רבה והתוודו בה קצת ואח"כ תשבו ללמוד לא בזה המקום רק תוסיפו שועת לפניו ואזי יאיר ה' עיניכם וישמח לבבכם ויתן לכם לב להבין באין נפתל ועקש ויהיה פקודי ה' ישרים משמחי לב וסגולה לזה שתחזיקו לכם נער לומד טוב להוציא מפיכם וע"י הדבור יעורר לב והמוח ויהיו הדברים ברורים:
כה סדר הלימוד גמרא פי' תוספות היא חיוב כמו הנחת תפילין, לימוד כל המשניות אשריכם אם תהיו רגילים בהם ובשמותיהם וקבלה בידי שאין אדם רואה פני גיהנם מי שהוא בקי במשניות וזהו לא חומרא עשה לך סדר בכל יום אפילו כשאתה יושב

על השלחן לאכול ראה להחזיר איזה פרקים וזהו חוזר חלילה כל ימיכם עד שיהיו שנונים בפיכם כאשרי כי דבר קל הוא, בלימוד הרי"ף וטורים אני צריך להזהיר אתכם כי מוזהרים עתם למי שירצה להרביץ תורה בישראל הלא יש לך ביאורים שלי שתוכלו לעיין ולהגיד גם דבר בעתו הלכות פסח בפסח וכן כל המועדים פעם בטור ובב"י ופעם בהרי"ף ומרדכי חידושים פלאים ותרגיל אחר לימוד הזה ראה להחזיר תמיד בש"ע שתהא רגיל בו כאשרי שתהי' בקי למצוא חפץ ואח"כ תעיין בגוף הפוסק כי בקיאות מגדיל שמכם כשיהיו שנונים בפיכם אף אם תשבו אצל עמודי עולם יהיו שערי דינים ערוכים על שפתותיכם ואשריכם אם תזכו ללמוד הגמרות כי זהו תכלית כל התכליתות, אהו' בני ראה בראשון שתהיו בקיאין באלו מסכתות ברכות ענין גדול מסכת שבת ענין מפואר מסכת כתובות כולל כל תלמוד מסכת חולין מסכת ע"ז ומסכת נדה כלל גדול להראות למען השם כי אלו מסכתות שזכרתי כמעט חיוב הוא ולא תשגו בלאו הכי הנני מזהירכם פעמיים ושלש על זה ואז תשכילו בזה ואם תוסיפו כהנה וכהנה אשריכם וטוב לכם:

כו) על לימוד הישיבה עיין בסוף תורה שבע"פ של א"מ ז"ל מה שהוא מדריך כיצד לקרוא הלכה תוספת וכיצד יחדש. אני מוסיף להזהיר במקומות שתוספות מקשים על רש"י ז"ל ראוי ליישבו וזהו חידוד של אמת בחילוקים. ולמען השם כשתדרשו ברבים תעיינו המקרא בנקודות שיוצא מפיכם בקדושה ובטהרה גם להזכיר שם בעל המאמר שלא תשנה ח"ו מי הוא האומר לקיים כל מי האומד דבר בשם אומרו וכו' ועוד שלא נשכח במהרה וראה לעשות קביעות בבה"כ בערבית כי בערבית יותר יותר פנאי כי כל מה שלומד האדם בבה"כ לא במהרה משתכח. וראו אחר שתמלא כרסכם בתלמוד ובפסוקים הנני מצוכם שתלמדו חכמת הקבלה כי אין אדם ירא שמים מי שאינו לומד חכמה זו ומי שלמד קבלה באימה וביראה יראה שנשמתו יהיה בעולם האצילות ואתם בניי ספר שפע טל לברכה תלמדו תחלה מתחלה ועד סוף כי הוא מדבר בלשון צח ומצוחצח ומחבר הענין ומי שיש לו מעט שכל יתן לבו עליו ויבין הדבר דברי אלהים חיים ואח"כ יהיה לכם ספר הפרדס כש"ע האחזו בה ובה תדבקו ולא תזוזו ממנה עד שתגמר כמה פעמים והש"י ב"ה יתן לכם לב להבין דבר מתוך דבר כי כן צויתי אתכם ולא תמנעו טוב מעמכם:

כז) ענין גידול בנים. סדר לימוד. תחלה ויקרא ואח"כ מבראשית עד גמירא, במשניות סדר מועד וסדר נזיקין אחר שיהיו בקיאים תתחלו ללמוד גמרא וילכו ממעלה למעלה בזאת תורת העולה. ויצליחו ויעשו פרי ולא ימושו מפיכם ומפי זרעיכם עד עולם. גם

תלמודו עמהם דקדוק שידעו ויבינו נוכח נסתר יחיד ורבים לזכרים ולנקבות. וכשתזכו להיות בעלי הוראות אחר לימוד טור יו"ד וב"י ראו שיהיה סביב לש"ע תורת חטאת שערי דורא ש"ע באופן שיהיה שנונים בפיכם להורות ועל כל פנים שלא להכשיל ח"ו לציבור כשיש ספק ספיקא תצטרף לומדים עמך כדי שידברו בזו הוראה כי כמה דברים טובים נמשכים מזה. הא' סיוע לכוון האמת והב' כשהוא יראה שאתה שולח אחריו לסייע בהוראה אז יראה שאתה מכבדו ואח"כ הוא מכבדך:

כח) שוב הנני מזהירכם כשתלכו על איזה סעודת מצוה אל תתנו את פנים באכילה ושתיה לחוד רק תלמדו תחילה לשאול באיזה מקומן של שבחי"ם לפי העת פעם בשמעתתא דיומא ופעם באיזה פוסק איזה קושי' עצומה בכדי שיאמרו עליכם זה השלחן אשר לפני ה' גם אני מזהירכם כשתראו מקום קיבוץ לומדים ברחוב או בבהכ"נ שמדברים ד"ת גם אתם תלכו לשם ותגידו דעתיכם אחר שתעיין בשכלך שהוא דבר הגון היוצא מפיך אזי פתח פיך בסברא טובה ובשפה ברורה ותאמר ענינך לש"ש ובשעת פלפול אל תאמר לריעך דברי זלזול ע"ה או בור אם לא כשתראה שהוא עיקש ממך שלא לש"ש אמור לו אתה אינו יודע או אינו מבין או הנח אותו ותו לא אשרי מי ששומר פיו מלהוציא דבר שהוא מגונה מפיו וכשתדרשו ברבים תרגילו עצמיכם שלא להאריך כי לא ישרים בעיני בני אדם אמנם תראו שיהיו מתוקים הפשטים ובפלפול נכון, וכבר הזהרתי אתכם באזהרה גדולה שתזכירו תמיד בשמי פשטים טובים ומתוקים ואם תזכו למורי הוראות ראה בכל דרוש יצא איזה מוסר כי זה הוא תכלית הדרוש וח"ו להזכיר בדרוש שום איש מי שפשע כנגדך מה שנוגע להההוא גברא רק הרחיקו מזה כמטחוי קשת כי אין טוב יוצא מזה רק מוסר כללי מכל חסרונות אשר תראו בימים ההם כשופר הרם קולך והגד פשע' וברמז ובענוה תקיים הוכח תוכיח ולא תשא עליו חטא כללו של דבר לא ימוש ספר התורה מפיכם הן תורה שבכתב והן תורה שבע"פ ויהיו שנונים בפיכם כי חיים הם למוצאיהם ודרז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למי שמוצא מפיהם. ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתצליחו ותלמדו תורה ברבים ויפוצו מעייניכם חוצה אמן:

כט) מי יפאר גודל מי שהחזיק עצמו בעשיית שלום בין איש ובין רעהו וכ"ש שיהא שלום בינו ובין אשתו ולא ירגיל בקטטה כי כל קטטה סופה חרטה ומה לאדם לשטות הזה עונשו של המחלוקת ידוע ממרז"ל מותר לומר לה"ר על בעלי המחלוקת צא ולמד כי אין עבירה קשה כמו המחלוקת ולה"ר שהורג שלשה ואין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה ואפי"ה התירו לומר לה"ר על בעלי מחלוקת מזה תוכל להשיג עונש של בעלי מחלוקת שהתירו לעשות עבירה חמורה, ועוד יש במדרש מחלוקת תכלית כלייה מביא

לעולם, עוד מסיק במדרש מ' מכה, ח' חרון, ל' לקו ק' קללה, ת' תועבה, היתכן לאחוז במדה זו ולסבול הנוטריקון. וכן מסיק במדרש, האספו ואגידה וכו' רבנן אמרו צוה על המחלוקת ע"כ אנכי מצוה אתכם, תסירו המדה הרעה הזאת כי על בעלי המחלוקת נאמר סורו נא מעל האנשים הרשעים האלה והלא אין אדם עושה עצמו רשע וא"צ להזהיר אתכם על המחלוקת חלילה חלילה חלילה ג"פ אף אם תראו אנשים שמחזיקים במחלוקת תוכיחו אותם ותקיימו בעצמיכם בקש שלום ורדפהו:

אמרו רז"ל שאר מצות אם בא המצוה לידו חייב לעשותו ואי לא בא לידו אינו חייב אך שלום צריך לחזור אחריו ולרדוף שנא' בקש שלום ורדפהו, ודעו כי שלום הוא א' משמותיו של הקב"ה א"כ בזה תלכו אחרי מדותיו של הקב"ה:

גם מחלוקת בביתו של גורם עניות ועוד ארז"ל כל המחזיק במחלוקת נצטרע שנא' הבא נא ידך בחיקך ותהי ידו מצורעת כשלג, ע"כ אתם בני ובנותי וכלותי וחתני יכנסו דברי באזניכם ואזהרה על הנשים שלא תחזיקו במחלוק' עם הנשים שכינות וכן אזהרה שלא תהיו צרות עינים לפעמים להלות אשה את רעותה ולא יעברו על לא תקום ולא תטור כללו של דבר תראו שתמצאו חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם וכ"ש ביום השבת שיהא אדם נזהר מכעס ומחלוקת שנאמר לא תבערו אש וכו' כי כל מי שמחזיק במחלוקת מחמם את הגוף ונמצא מבעיר אש רק קדושים תהיו לאלהיכם וכ"ש ביום שהוא קודש שצריך אדם לקדש עצמו ביום השבת ותנהגו אהבה רבה וחיבה יתירה בביתכם ואין לך כלי שמחזיק ברכה אלא שלום שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

סוף דבר את כל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום לא תגרעו ממנו לשמור את מצות ה' אלהינו, ועלינו לשבח לאדון הכל אשר נתן לנו תורת אמת כי הוא חיים ואורך ימים. ואני לא אסיים עתה הצוואה זאת כי בטוח אני בחסדי ה' אלהינו יתברך שמו הגדול שיגברו הרחמים ויזכור לי זכות אבי א"מ מ"ו ז"ל וזכות אמי מורתי ע"ה וזכות חמי מ"ו ואבי אבא ז"לה"ה שיתן לי חיים ואזכה לראות בנחמת ציון וירושלים אמן ויוסיף לי עוד כהנה וכהנה דקדוקי מצות ומעשים טובים וחומרות וציונים ולעשות משמרת לי ולבני ולחתני וכלותי ולזרעי אחרי עד עולם. ומה' אלהים חיים יתן לכם ולנו חיים ויקוים בנו המקרא ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום והיום לעשותו ולמחר לקבל שכר ועשייתה לא יהיה לשום שכר רק לעבוד את ה' אלהינו בכל לבבכם ובכל נפשיכם.

כ"ד המעתיק:

שבתי שעפטיל הלוי הורוויץ:

סדר הוידוי בקצרה מספר של"ה שטוב לאדם לומר אותו בכל יום:

לשם יחוד הקב"ה על ידי ההוא טמיר ונעלם מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהר"מ שתרפאני רפואה שלימה ואם הגיע עת פקודתי למות ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא אליך ה' נפשי אשא ויהר"מ שתהא מיתתי כפרה על כל החטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך במחשבה, בדבור, במעשה, בשוגג, במזיד, באונס, ברצון, מיום היותי הן בגילגול זה הן בגלגולים אחרים עד העת ורגע הזאת על כולם אלהי סליחות סלח לי מחל לי כפר לי ותן חלקי בגן עדן וזכני לעוה"ב הצפון לצדיקים ותודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מיוחד באהי"ה אשר אהי"ה הוא היה והוא הוה והוא יהיה, הוא ממית ומחיה לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתקבל נשמתי בשמחה כאשר תקחנה ממני ויום לכתי לפניך רצה נא הליכתי ושלח מלאכי רחמים ויצאו נא לעומתי ושלום בואך יאמרו בקול אחד בביאתי ויבואני לגן עדן ושם תהיה ישיבתי ואתעדן בזיו אורך ושים כבוד מנוחתי ואור גנוז לפניך יהיה סתרי וסכתי ותחת צל כנפיך תנה לי מחיצתי שמע תחנתי חיש נא ישועתי אל תעלם אזניך לרוחתי ולשועתי כי אתה אל ישועתי אשר בך הבטחתי יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי:

תושלב"ע: